

ПАСХАЛЬНЕ ПОСЛАННЯ ПАТРІАРХА КИЇВСЬКОГО І ВСІЄЇ РУСИ-УКРАЇНИ ФІЛАРЕТА

Преосвященним архипастирям, боголюбивим пастирям, чесному чернецтву та всім вірним Української Православної Церкви Київського Патріархату

Дорогі браття і сестри!

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Свята Церква прославляє Воскресіння Христове кожної неділі протягом усього року. Але сьогодні, в день Святої Пасхи, наші серця наповнюються особливою радістю, тому що Воскресіння Христове є незборимим доказом існування вічного життя.

Воскресіння Христове — це не тільки свідчення про існування вічного життя, а й доказ того, що Ісус Христос є Богом. А це означає, що Його вчення — істинне. Не випадково Господь сказав про Себе, що Він є Істина (Ін. 14, 6). Тому все, чого навчав Ісус Христос, — Божественне вчення, а не людське, яке може бути помилковим. Вчені можуть помилятися, а Бог ніколи не помиляється.

Воскресіння Христове переконує, що в цій унікальній події — у подоланні смерті — діяла Божественна сила. Безбожники намагались довести, що ніякої Божественної сили не було, бо Христос не помер. А якщо Христос не помер, то Він і не воскрес, — говорять безбожники.

Неспровстним доказом смерті на хресті Ісуса Христа є свідчення Його ворогів, які не менше від безбожників ненавиділи Спасителя, але не могли сказати такої неправди — що Він не помер. Первосвященники і фарисеї, прийшовши до Пилата, повідомили про Христа: "Правителю! Ми згадали, що той обманщик, коли ще був живий, сказав: "Через три дні воскресну" (Мф. 27, 63). Іоанн Богослов, який стояв біля хреста, підтвердив, що Христос помер, бо із ребра витекли кров і вода, а це є ознакою смерті. Іоанн говорить, що він бачив і свідчить, і свідчення його правдиве (Ін. 19, 34–35). Значить, Ісус Христос насправді помер. А якщо помер, то як Він являвся учням?! Тому що воскрес!

Учні спочатку не вірили у воскресіння. Апостол Фома навіть промовив: "Якщо не побачу на руках Його рани від цвяхів і не вкладу пальця мого в рани від цвяхів, і не вкладу руки моєї в ребра Його, не повірю" (Ін. 20, 25). Побачивши Христа, доторкнувшись до ран, цей невірний учень виголосив: "Господь мій і Бог мій!" (Ін. 20, 28).

Після Воскресіння Христа Спасителя його вороги підкупили сторожу, яку самі й поставили, і просили говорити неправду: ніби, коли вони спали, учні вкрали мертве тіло свого Вчителя і сказали, що Він воскрес. Якщо Христос не воскрес, то навіщо давати гроші і просити лжесвідчити? Значить, Христос воскрес! Чому первосвященники і фарисеї просили, а не наказували учням не проповідувати про Воскресіння Христове? Усе це свідчить, що вони були переконані у воскресінні Христовому, але їхнє жорстоке серце не хотіло увірувати, що Ісус Христос є сином Божим.

Не будемо дивуватися, що деякі християни святкують Пасху, а у Воскресіння Христове не вірять. Вони не вірять не тому, що Христос не воскрес, а тому, що у них жорстоке серце і порожня душа. Вони подібні своїм духовним станом до юдейських первосвященників і фарисеїв.

Фото Олесь Дмитренко

Ми ж, дорогі браття і сестри, свою віру у Воскресіння Христове сповідуємо і стверджуємо, коли на пасхальне привітання "Христос Воскрес!" радісно відповідаємо "Воістину Воскрес!".

Воскресіння Христове було головною темою проповіді і апостолів, і святих отців, і пастирів Церкви. Один із них, святий Григорій Богослов, останню свою проповідь закінчив такими словами: "Я відчуваю, що перо моє вже тремтить у старечих пальцях; мабуть, я пишу вже останнє слово про воскресіння Христове, але знаю, Промисел Божий настановить і після мене інших пастирів, які безперестанно будуть проповідувати про Воскресіння".

Силою Свого Воскресіння Господь наш Ісус Христос подолав смерть і відкрив нам таємницю вічного життя. Тому в пасхальні дні ми співаємо: "Смертю смерть подолав". Своім Воскресінням Він показав нам, що і для нас немає смерті. Ми хоч і плачемо над гробами наших рідних і близьких, але не тому, що не віримо у їхнє вічне життя, — нам болісна розлука з ними через нашу любов до них.

Один грецький філософ порівнював земне життя з в'язницею, у якій людина переживає тільки горе, страждання і сльози. Воскресіння Христове відкрило нам нову сторінку в існуванні людини. Ми знаємо, що земне життя — це не в'язниця, а початок вічного блаженства, заради якого Син Божий сходить на землю і за яке Він постраждав і вмер на землі. Земне життя — це бла-

гословенне Господом поле, на якому росте пшениця, — і не тільки пшениця, а й кукіль, — але пшениця дозріває до вічного життя. В земному житті людина, маючи віру, виконує свій обов'язок, коли, духовно вдосконалюючись, невтомно працює на благо сім'ї, на благо людей, на благо своєї Батьківщини. Така праця приносить багато радості.

У ці святкові дні сердечно вітаю вас, преосвященні архипастирі, боголюбиві пастирі, чесні ченці і черниці, улюблені брати і сестри, зі святом Воскресіння Христового! Поздоровляю з Пасхою Христовою Президента України Віктора Януковича, Верховну Раду, Уряд, Збройні сили України, християн усіх Церков і весь український народ! Сердечно вітаю зі світлоносним святом усе українство в усіх куточках світу, на всіх континентах Землі!

Нехай воскреслий Господь оновить наші духовні сили на добрі справи, допоможе нам подолати всі труднощі сьогодення, приведе українське православ'я до утвердження єдиної Помісної Української Православної Церкви для подальшого зміцнення Української держави і покращення життя українського народу, на славу Господа нашого Ісуса Христа, Якому подобає всяка слава, честь і поклоніння на віки віків.

Воістину Христос Воскрес!

Філарет, Патріарх Київський і всієї Руси-України
Пасха Христова, 2011 рік, м. Київ

ЄВРОПА ЗА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

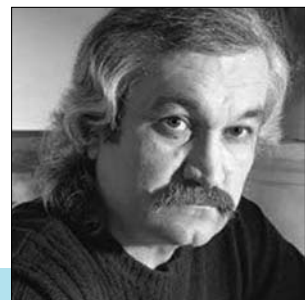
2–3

ВАСИЛЬ ОВСІЄНКО: ПРАВДА СТАЄ ІСТОРІЄЮ

4–5

ХОЛОДНОЯРІВЕЦЬ ВАСИЛЬ ШКЛЯР

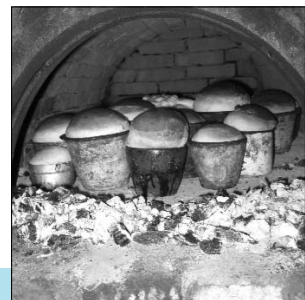
8

ЗАПОВІТ ВІРИ РІЧ ВИКОНАНО

10

НА ВЕЛИКДЕНЬ СОНЦЕ КУПАЄТЬСЯ

15

НЕГАТИВНА ОЦІНКА АНТИУКРАЇНСЬКОГО МОВНОГО ЗАКОНОПРОЕКТУ МІЖНАРОДНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ

Фото Олесь Дмитренко

Володимир ВАСИЛЕНКО, доктор юридичних наук, професор, Надзвичайний і Повноважний Посол України

Антиукраїнський проект Закону “Про мови в Україні”, представлений О. Єфремовим (Партія регіонів), П. Симоненком (Комуністична партія України) та С. Гриневецьким (Народна партія) і зареєстрований у Верховній Раді 7 вересня 2010 р., став предметом ретельного аналізу не лише численних науково-дослідних інститутів Національної академії наук, вищих навчальних закладів України, окремих експертів та аналітиків, а й таких авторитетних міжнародних інститутів, як Управління Верховного комісара у справах національних меншин ОБСЄ та Венеціанської комісії Ради Європи.

Із повними текстами Висновку Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин, датованого 20 грудня 2010 р., та Висновку Венеціанської комісії, ухваленому 26 березня 2011 р., можна ознайомитися на вебсторінках обох організацій. Вони в принциповому плані збігаються і підтверджують негативні оцінки, які цей законопроект одержав в Україні.

В обох висновках оцінки мовної ситуації в Україні супроводжуються констатацією домінування російської мови у певних сферах і регіонах, у громадському і приватному житті, зумовленого пригніченням неросійських мов органами радянської влади. “Втрата історичної рідної мови та мовна русифікація багатьох неросіян, зокрема молодшого покоління, є частиною складної етно-лінгвістичної ситуації в Україні, успадкованої від Радянського Союзу”, — зазначено у п. 4 Висновку управління Верховного комісара ОБСЄ.

Відродженню української мови і мов національних меншин були покликані сприяти Закон 1989 р. “Про мови в Українській РСР” та Конституція 1996 р., ст. 10 якої проголошує українську мову державною, визнає необхідність забезпечення її всебічного розвитку й функціонування в усіх сферах життя на всій території України й водночас гарантує вільний розвиток, використання і захист російської мови та інших мов національних меншин.

У висновках зазначається застарілість і нерозвиненість мовного законодавства України, а тому позитивно оцінюється спроба запропонувати законопроект, який має на меті системне і всебічне вирішення мовних питань.

У них також дається позитивна оцінка проголошених у проекті Закону про мови цілей і принципів як таких, що відповідають Конституції України. Йдеться, зокрема, про базові принципи преамбули законопроекту, а саме невід’ємне право кожної особи вільно користуватися будь-якою мовою у приватному та соціальному житті, визнання української мови як державної та необхідності її всебічного розвитку, вільний розвиток існуючих в Україні мов як основу соціальної єдності, інтеграції та культурного взаємозбагачення в рамках українського суспільства. Крім того, як позитив відзначається намір привести національне законодавство України у відповідність з її міжнародними зобов’язаннями, зокрема у питанні використання мов меншин органами місцевої влади у місцях їхнього компактного проживання.

Разом із тим в обох висновках однозначно й аргументовано констатується, що зміст законопроекту не відповідає проголошеним його авторами цілям, намірам та принципам, суперечить і Конституції України, і її міжнародним зобов’язанням. У п. 111 Висновку Венеціанської комісії підкреслюється, що законопроект не пропонує достатньо чітких, послідовних і збалансованих правових рамок для використання та захисту мов в Україні, а в разі його застосування у теперішній формі, вірогідно, виявиться контрпродуктивним як засіб, покликаний регулювати використання мов. Комісія висловлює стурбованість тим, що надання сильного захисту російській мові без додаткових заходів, спрямованих на підтвердження ролі української мови як державної та забезпечення захисту інших регіональних або міноритарних мов, вірогідно, призведе до посилення, а не послаблення в країні мовних поділів.

Верховний комісар ОБСЄ, зазначаючи, що законопроект “майже винятково зосереджує увагу на захисті і просуванні російської мови”, робить такий висновок: “Замість сприяння двомовності з високим рівнем володіння державною мовою та російською або іншою мовою меншин, проект Закону про мови, ймовірно, послабить державну мову, яка є ефективним інструментом забезпечення соціальної єдності. У сфері державного управління положення проекту Закону про мови впроваджують систему, в якій російська мова отримує виняткові переваги, підвищує її статус до статусу офі-

ційної мови на більшій частині території України та зменшує стимули до використання державної мови. У сфері освіти положення проекту Закону про мови можуть мати негативний вплив на мотивацію дітей до вивчення державної мови і, отже, не зможуть забезпечити балансу між метою збереження мов та ідентичності меншин, з одного боку, та сприяння вивченню державної мови, з іншого. У сфері ЗМІ положення проекту Закону про мови можуть серйозно зашкодити використанню державної мови” (п. 57). Крім того, у Висновку Верховного комісара ОБСЄ підкреслюється, що законопроект не забезпечує достатні гарантії для носіїв української мови, які живуть у регіонах, де переважає мова меншин або регіональна мова (п. 58).

У п. 113 Висновку Венеціанської комісії зазначається, що законопроект, хоча й не передбачає надання російській мові жодного додаткового формального статусу, може розглядатись як спроба розширити діапазон використання російської мови в країні та як крок у напрямку практичного запровадження офіційної двомовності. Тому виникають численні питання щодо його несумісності і з Конституцією України та її положеннями, що стосуються захисту мов (особливо ст. 10), і міжнародними угодами, а саме Європейською хартією регіональних або міноритарних мов і Рамковою конвенцією про захист національних меншин. Тим більше, що у законопроекті ледь помітними є заходи в напрямку підтримки малих мов. Співзвучно з цим є теза Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин, який у своєму Висновку зазначає: “Загалом законопроект про мови не регулює використання мов в Україні у спосіб, який відповідає міжнародним стандартам у сфері прав меншин і сприяє підтриманню балансу між інтересами різних спільнот, а також інтеграції та стабільності українського суспільства”.

У Висновку Венеціанської комісії зазначається, що хоч у загальних положеннях законопроекту виразно підтверджуються конституційні гарантії, потрібні для захисту й розвитку української мови як державної та використання і захисту російської мови та інших регіональних або міноритарних мов, проте у її змістовній частині, на жаль, спостерігається відхилення від такого підходу та зосередження на одній мові (п. 114). Визнаючи специфіку мовної ситуації в Україні та з розумінням ставлячись до законодавчої мети регулювання сфер використання української та російської мов, Комісія вважає за необхідне виявити більшу повагу

до основоположних принципів загальних положень законопроекту, застосувати адекватніший всеохоплюючий підхід і приділити належну увагу потребам усіх мов в Україні.

На думку Венеціанської комісії “українська влада повинна віднайти адекватніші правові рішення, щоб підтвердити перевагу української мови як єдиної державної мови, застосувати захисні заходи у тих сферах, де потрібним є подальший розвиток української мови, і, таким чином, встановити справедливу рівновагу між захистом прав меншин, з одного боку, і збереження державної мови як знаряддя інтеграції в межах суспільств, з іншого. В той самий час необхідно запровадити чіткі й надійні правові гарантії захисту осіб, що належать до національних меншин та їхніх регіональних чи міноритарних мов згідно з Конституцією та відповідними міжнародними стандартами” (п. 116).

В обох висновках визнані нечіткими та/або неадекватними такі застосовані авторами законопроекту критерії і поняття, як “використання мови”, “рідна мова”, “регіональна мовна група”, “регіональна мова”, “мовна меншина”, “регіон, де регіональною мовою або мовою меншини розмовляє 10 % населення” тощо. Висновок Венеціанської комісії повертає увагу до того, що в законопроекті проігноровано визначене Європейською мовною хартією поняття “регіональні або міноритарні мови”, що зумовлено невірним перекладом цього базового документа українською мовою. Додам від себе, що справа тут не тільки і не стільки у вадах перекладу, скільки у навмисному спотворенні мети, предмету і змісту Хартії.

Венеціанська комісія вважає невдалим і недоцільним включення до тексту законопроекту контрверсійних декларативних положень на кшталт “російська мова є рідною мовою або мовою повсякденного спілкування більшості громадян України”, “українсько-російська двомовність є важливим досягненням українського народу та потужним фактором консолідації багатонаціонального українського суспільства” (ст. 7). На думку Комісії такі законодавчі закріплені декларативні положення фактично урівнюють позиції двох мов і насправді загрожують обов’язковій ролі державної мови та сприяють її застосування всупереч тому, що має бути забезпечено відповідно до п. 2 ст. 6 законопроекту.

Кілька параграфів Висновку Венеціанської комісії спеціально присвячені майбутньому перепису населення в Україні, який має відбутися 2012 року. Відзначаючи важливість одержання новітньої

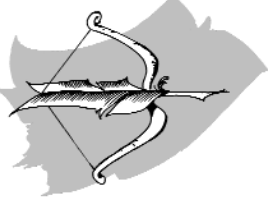
інформації щодо складу населення України, зокрема й щодо його мовних і етнічних характеристик, Комісія підкреслює необхідність формулювання питань перепису в такий спосіб, який би дозволяв особі вільно визначити не тільки свою мовну, а й етнічну ідентичність відповідно до принципу вільної самоідентифікації, встановленого ст. 3 Рамкової конвенції про захист національних меншин.

У Висновку констатується, що, відповідно до п. 5 ст. 8 законопроекту, перепис має встановити приналежність індивідів до окремих мовних груп, і у зв’язку з цим наголошується на важливості належного формулювання питань перепису для розрізнення людей, які пов’язують свою національну ідентичність із вибором російської мови, і людей, які повсякденно послуговуються російською мовою внаслідок практики, що склалася в минулому.

З урахуванням особливостей мовної ситуації в Україні критерій “використання мови”, як пропонує законопроект, на думку Комісії, ймовірно, призведе до неправомірного спотворення мовного складу населення, його потреб та очікувань. У той самий час це увічнить б підхід, пояснення якому можна знайти в ситуації, успадкованій Україною з минулого, але який не узгоджувався б з основоположним принципом поваги до ідентичності особи.

У Висновку зазначається, що декларативні положення п. 1 ст. 7, які не відповідають результатам перепису 2001 р., видаються такими, що орієнтовані на очікувані результати наступного перепису, і що пропонувані законодавчі переваги для російської мови фактично сприяють обов’язковому застосуванню цієї мови і шкідливо впливатимуть на результати майбутнього перепису.

Обидва висновки, і Верховного комісара ОБСЄ, і Венеціанської комісії, рекомендують українській владі утриматися від розгляду запропонованого О. Єфремовим, П. Симоненком, С. Гриневецьким мовного законопроекту як такого, що суперечить основоположним принципам Конституції України та міжнародним стандартам, зокрема, нормам Європейської хартії регіональних або міноритарних мов. На думку цих авторитетних міжнародних інституцій, через закладені в законопроекті концептуальні вади його ухвалення і застосування сприятиме неправомірному і невиправданому посиленню домінування російської мови на шкоду українській як державній мові і мовам національних меншин і, тим самим, породжуватиме напруженість між групами носіїв різних мов і підірватиме суспільну стабільність в Україні.

Погоджуючись із цими принциповими оцінками і висновками, необхідно разом з тим звернути увагу на стратегічні загрози, які можуть виникнути внаслідок застосування антиукраїнського за своєю суттю законопроекту для самого існування української держави в довгостроковій перспективі. Фактичне, свавільне і необгрунтоване підвищення статусу російської мови до статусу державної позбавляє громадян України мотивації до опанування українською мовою та її широкого використання у всіх сферах на всій території держави. Це неминує посилить мовну ізоляцію регіонів України та їх відчуження один від одного, що своєю чергою спричинить “мовну федералізацію” та породить у державі потужні дезінтеграційні тенденції. Витіснення української мови з найважливіших сфер суспільного життя та подальша її маргіналізація врешті-решт призведе до зникнення української нації, яка є системотворним чинником незалежної української державності.

У разі розвитку подій за сценарієм антидержавницьких сил, які є натхненниками антиукраїнського мовного законопроекту, постраждають усі громадяни України, незалежно від їхнього етнічного походження, мовних уподобань та церковної приналежності. Адже у випадку ліквідації незалежної української державності, про що відверто говорять в Україні і поза її межами прибічники “русского мира”, українські громадяни стануть громадянами іншої держави і використовуватимуться як гарматне м'ясо в імперських збройних авантюрах. Систематичні прояви зневаги і ненависті до України та її громадян, що дозволяють собі вищі посадові особи Росії і якими рясніють російські засоби масової інформації, стануть супутниками їхнього життя у відновленій імперії. Їм доведеться забути про гідність, демократію, права людини й основоположні свободи взагалі, свободу слова і вільного розпорядження своїм майном зокрема. Досить згадати мізерний рівень і умови життя пересічних російських громадян поза межами столичного мегаполісу, протиправні переслідування та цинічні вбивства правозахисників і журналістів, а також про долю неугоди російській владі олігархів, яких вона свавільно позбавляє власності, прирікає на життя у вигнанні або ув'язнює.

Отже, у світлі викладеного, мовні питання мають бути предметом пильної уваги всієї громадськості України, яка мусить усвідомити необхідність розробки концептуально іншого, нового мовного законопроекту, який би базувався на основоположних засадах Конституції України та загальноєвропейських міжнародних стандартах. З огляду на величезне значення для належного вирішення мовних питань результатів майбутнього перепису населення України його проведенню має передувати прозоре і вільне громадське обговорення питань перепису та їхнє фахове формулювання відповідно до вимог Конституції України та міжнародних критеріїв. Нове мовне законодавство має створюватися за участі фахівців із широким залученням представників громадянських організацій і стати потужним знаряддям забезпечення мовних прав усіх громадян України, стабільності суспільства, єдності української держави та зміцнення її незалежності.

КОЛИ ОБ'ЄДНАЄМОСЬ, НАС ПОЧУЮТЬ

Надія КИР'ЯН
Фото Олесь ДМИТРЕНКА

Гарячою промовою розпочав дискусію письменник, Герой України **Юрій Мушкетик**: “Я вже не можу дивитися телевизор, не можу жити в тих обставинах, у які ми потрапили. Брудним кованим чоботом потоптується наша мова, наша гідність. Не важливо, чи цей чобіт із російської ноги, чи з ноги наших перекинчиків — він однаково діє на всьому нашому просторі. Коли ми здобули незалежність, навіть не уявляли, що таке можливо.”

Факти є різні: в Одесі, наприклад, мер заборонив користуватися українською мовою в мерії, на ділових зустрічах тощо. У Верховній Раді немає потужної сили, щоб виступила проти антиукраїнського мовного закону, проти антиукраїнської політики влади на місцях, у певних регіонах”.

Кінорежисер, народний артист України **Леонід Мужук** висловив переконання (до речі, це зазначають і інші), що молоде покоління хоче знати українську мову, прагне її вивчати. На жаль, молоді вивчати українську мову ніде. Чистотою ефіру нині ніхто не опікується. Нібито й мову не забороняють, але сама її душа розмивається чужим ефірним продуктом, що призводить до засилля суржику. Українські фонемні спотворені, значення слова втрачається. Лише за п'ять хвилин реклами, яка бомбардує вуха, можна скласти словник мовних покручів. Це наслідок відсутності державної української політики у сфері культури.

Власне національного продукту на радіо і телебаченні менше 5 %, решта — чужий товар. У перші роки незалежності була можливість випускати за рік 5—7

українських фільмів, а тепер і цього немає, нині проблемно навіть набрати акторів, які добре володіють українською. Зате московські канали є практично в кожній хаті. Засилля російської кінопродукції на українських каналах — велика проблема. А найстрашніше, що діти не чують українського слова, бо майже всі мультфільми — російською.

Про це повинні кричати ЗМІ, треба підняти рівень відповідальності кожного журналіста, розробити системні заходи на протидію цим тенденціям.

Голова правління товариства “Знання”, доктор філософських наук **Василь Кущерць** наголосив, що треба посилити українське слово в Інтернеті. Кожна організація нині повинна мати інтернет-сторінку, не забуваючи й про інші ЗМІ. Видавництво “Знання” має два українськомовні журнали “Трибуна” і “Наука і культура”, які зараз у білі: рейдерським захопленням у них забрали приміщення, майно, комп'ютери тощо. Намагаються повернути через суди, що дається нелегко. Нині маємо такий стан, коли закон потоптано, а отже, й нашу свободу. У будь-якому іншому суспільстві такі події набрали б величезного розголосу. А наші ЗМІ байдужі, ще не відчують що ця біда стосується всіх. Треба формувати суспільство як єдиний чіткий організм, де кожна клітинка відчуває суспільний біль.

Просвітницьких організацій є понад три тисячі, але вони роз'єднані. Коли об'єднаємося, наш голос почують.

Любомир Пиріг, академік Академії медичних наук України з 1980-х років переймається статусом української мови в медичній сфері. Адже медики після освітніх найближче контактують з насе-

ленням. Слово в устах медика — це не тільки контакт із пацієнтом, а й своєрідна пропаганда української мови серед пацієнтів. З 1990-х років українська мова активно пробиває шлях у медичній науці. 2008 року в Україні було понад 200 медичних журналів, у яких переважна більшість публікацій була українською. Нині треба ці позиції відстоювати, не втратити здобутків.

“Якщо ми не можемо змінити цю антиукраїнську владу, — продовжив письменник **Андрій Топачевський**, — то треба з нею працювати, довести їй, що втрата мовної ідентичності — це втрата національної ідентичності, а в підсумку — це втрата державності, в чому влада, безперечно, не може бути зацікавлена. Нам притаманно переоцінювати розумові здібності існуючої влади. Насправді вона може мислити в межах двох ходів, а прорахувати більше — не може. У нас діють не закони, а вказівки, навіть успереч існуючим законам. Якщо наша влада зрозуміє і правильно оцінить ситуацію, то будуть і відповідні вказівки.”

Наші опоненти пересмикують факти. Наприклад, часто говоримо про так звану Європейську мовну хартію. Саме слово “хартія” походить від грецького слова, що означає “документ”, “аркуш”. У нашій мовній традиції поняття “хартія” — це та декларація, яку поділяють її автори. Щоб до неї приєднатися, не обов'язково приймати всі її пункти, достатньо підписати кілька з них. У нас роблять вигляд, що це догма. До речі, при перекладі цього документа, з нього було вилучено найсуттєвіше: права титульної нації, корінних народів захищаються насамперед.

В епоху постмодернізму виникла ідея мультикультурності не світу, а окремих країн. Тепер на решті світ починає розуміти, що треба повертатися до монокультурності в державах”.

Кандидат історичних наук, доцент кафедри Національного університету будівництва й архітектури **Світлана Савойська**, акцентувала на тому, що питання мови не тільки культурологічне, а й політичне. У незалежній Україні воно постало з часів президентства Леоніда Кучми, бо перший президент Леонід Кравчук все українське підтримував. Коли Кучма оголосив, що дає російській мові дорогу як другій державній, цим скористалися ліві сили, місцеві держадміністрації, які почали запроваджувати російську під різними приводами: то як офіційну, то як регіональну.

У Комітеті Верховної Ради нині від лівих сил та Партії регіонів знаходиться понад сорок законопроектів про мови. Усі вони (крім трьох від національно-демократичних сил) намагаються відверто чи приховано провести російську мову як другу державну.

Щоб цього не допустити, всі розпорешені патріотичні сили повинні об'єднатися.

Письменник **Вадим Пепа** запропонував усіма можливими засобами доносити мовні проблеми до людей; протестувати проти засилля московських телеведучих, російського шоу-бізнесу на нашому телебаченні; не заплутувати людей різними правописними нормами, використовувати в офіційному мовленні нині діючий правопис, доки офіційно не буде введено інший; активно досліджувати, писати, видавати й поширювати нашу справжню історію від часів Трипільської культури.

Письменник, секретар правління Товариства “Знання” **Василь Василяшко** вважає, що суспільство повинно знати своїх “антигероїв”. З цією метою треба назвати поіменно всіх, хто винен у політиці русифікації, виконує замовлення колонізаторів.

Заслужений працівник культури України **Дмитро Ломачук** розповів про конкретні справи “Просвіти”, яка зняла 62-серійний документальний телесеріал “Логос”, де в популярній формі дуже глибоко досліджено витоки нашої культури, мови, звичаїв, обрядів від часів Трипільської культури до сьогодення. Цю справу просвітяни продовжують. Деякі телеканали: Київська державна телерадіокомпанія, “Культура”, “Рада”, та інші транслюють просвітянські серіали. “Просвіта” також випускає багато компакт-дисків української тематики.

Промовці дійшли висновку, що всі мусимо усвідомити: від кожного з нас залежить багато — і гідне вільне життя, і добробут.

Бути сміливими закликає у розмові з нашим кореспондентом Василь ОВСІЄНКО — громадський діяч, публіцист, автор численних публікацій, книжок з історії правозахисного руху, лауреат премій ім. Василя Стуса, ім. Івана Огієнка, Міжнародної літературної премії Фондації родини Воскобійників у жанрі мемуаристики. Нагороджений орденами “За заслуги” III ст., “За мужність” I ст., князя Ярослава Мудрого V ст. та ін.

Народився 1949 року в с. Леніне (Ставки) на Житомирщині. 1972 року закінчив філологічний факультет Київського держуніверситету ім. Т. Шевченка, учителював. Тричі був заарештований: 1973 року — за розповсюдження самвидаву; 1979-го — за сфабрикованим звинуваченням за вчинення опору міліції; 1981-го — за “антирадянську агітацію й пропаганду” з визнанням “особливо небезпечним рецидивістом”. Звільнений 1988 року. Реабілітований.

Із 1978 року — член Української Гельсінкської групи, з 1990-го — секретар Української республіканської партії, з 1998-го — працівник Харківської правозахисної групи.

— Пана Василю, цього року відзначаємо 20-річчя Незалежності України. Ви — один із тих, хто її виборював, присвятив цьому життю. Як оцінюєте здобутки і втрати за ці роки, що маємо в підсумку?

— От не люблю я цього слова “боротьба” і всіляких інших високих слів.

То доля. Коли тебе беруть під білі ручки і ведуть, куди ти не хочеш, а ти такі переступаєш власними ногами, то хіба це боротьба? Он повстанці-холодоярці, он бандерівці — боролися! А я просто потрапив під покіс шістдесятників, коли вже підбирали всіх причетних. Так, я був причетний до розповсюдження українського самвидаву. Праця Івана Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація?” була в мене вже з 1968 року, я зробив кілька її фотокопій і роздав друзям. Були в моїх руках статті Євгена Сверстюка “Іван Котляревський сміється”, “Собор у риштованні”, роман Михайла Осадчого “Більмо”, статті Валентина Мороза “Хроніка опору”, “Мойсей і Дадан”, Михайла Брайчевського “Возз’єднання чи приєднання?”, “Щоденник” і добірка позацензурних віршів Василя Симоненка, вірші Миколи Холодного — практично все, що тоді ходило в машинописах і фотокопіях. Але найважливішим було те, що я допомагав Василеві Лісовому та Євгену Пронюку видати шостий, київський випуск журналу “Український вісник” (був і львівський шостий випуск, бо після арешту 12 січня 1972 року Вячеслава Черновола — його редактора і видавця — ми хотіли відвести від нього підозри). На знак протесту проти арештів української інтелігенції кандидат філософії Василь Лісовий написав навесні 1972 року “Відкритий лист членам ЦК КПРС і ЦК КП України”. Він закінчувався так:

“Зважаючи на умови, в яких подається цей лист, мені важко вірити в конструктивну реакцію на нього. Хоч я не виступаю ні в ролі відповідального, ні в ролі свідка, ні в ролі якимось чином причетного до цієї справи, що нині іменується “справою Добоша”, після подання цього листа я, безперечно, опинюся в числі “ворогів”. Мабуть, це й правильно, бо Добоша звільнено, а “справа Добоша” — це вже просто справа, обернена проти живого українського народу і живої української культури. Така “справа” справді об’єднує всіх заарештованих. Але я вважаю себе теж причетним до такої справи — ось чому прошу мене також заарештувати і судити”. (Ярослав Добош — громадянин Бельгії, який у кінці 1971-го зустрівся з кількома шістдесятниками у Львові й Києві, був заарештований КГБ, а після розкаяння в пресі й по телебаченню у червні 1972 року видворений за межі СРСР).

Я навіть таку довгу цитату, щоб нагадати сучасникам цей приклад громадянської мужності.

Мушу сказати, що я належної мужності тоді не виявив. Місяця з півтора я опирався, не давав показань. Тоді слідчий Микола Павлович Цімох сказав сакра-

— НЕ БІЙТЕСЯ ЦІЄЇ СМІШНОЇ КАРИКАТУРНОЇ ВЛАДИ!

ментальну фразу: “Людині властиво захищатися, а ви не захищаетесь. Тут дехто сумнівається у вашій психічній повновартості. Доведеться проводити психіатричну експертизу”. Отоді я посправжньому злякався. Я знав практику совєцької “каральної психіатрії”: запроторять тебе у психіатрику, заколють галоперидолом і ти у свої 24 роки станеш людиноподібною худобиною... Це страшніше за смерть. І я почав потроху поступатися. Спершу в тому, що, як мені здавалося, вони вже й без мене знали. (А вони таки знали: в цьому я переконався, читаючи в березні 2010 року документи “Справи БЛОК” — доповідні записки КГБ В. Щербицькому). Я зізнався, що завозив друкарці “Лист” Василя Лісового. А та друкарка, як виявилось, того ж дня доповіла про це в КГБ і одержала дозвіл друкувати, “чтобы взять с полицным”!

Коли я думаю про свій гріх, то знаходжу полегшення в тому, що, мабуть, саме за нього я карався 13 з половиною років і якоюсь мірою спокутував його. Але ніхто не знає міри свого гріха, тільки Бог: може, на тім світі мені належить ще мільйон років чистилища... А все ж таки я, сподіваюся, буду не в самісінькому центрі пекла: там будуть ті, хто ставив нас перед таким тяжким вибором. А поки що вони мають добрі пенсії від держави, проти постановня якої заперкло боролися... А ще на моє виправдання є ті факти, що в неволі я зіп’явся на ноги, тримався гідно, і другу та третю справу свою витримував належно, за що мені Житомирський обласний суд 1981 року присудив почесне звання “особливо небезпечний рецидивіст”. Це почесніше, ніж “Герой Соціалістичної праці”. Нас таких у єдиному тоді таборі особливого режиму Кучино на Уралі було менше, ніж у Кремлі членів Політбюро ЦК КПРС.

Я так відверто розповідаю про це, щоб молоде покоління знало, з якої Імперії Зла ми вирвалися. То, ради Бога, не поверніться в неї! Росія не стала іншою. Росія і демократія — поняття несумісні. Там усі холопи царя-батюшки

(нині двоголового Путіна-Медведева). А в нас — “Що не байрак, то козак, що не козак — то воля”. Тому Росія ніколи нас не зможе поглинути й перетравити у своєму череві.

Оця незалежність і є наш неоціненний здобуток. А ще — свобода слова. Вітер свободи тепер дармовий: стань на белебені і мели, як вітряк, що хочеш. І, як казав Тарас, “ніхто не поведе тебе в кайданах”. Тож не біймося говорити правду. Часи тепер не найгірші.

А щодо втрат — то вони законні. Ми ж не спромоглися на люстрацію, як наші сусіди чехи, литовці, поляки. Сили в нас на те не вистачило. Бо за часів совєцької окупації не могла ж у нас вирости повноцінна національна еліта. Краших окупаційна влада методично винищувала, а на розплід залишала “плохих овець”. Пригадаймо собі, що Василь Стус писав 1982 року: “Український інтелігент на 95 % чиновник і на 5 % патріот. Його патріотизм і неглибокий, і ні до чого не зобов’язує”. Майже 30 років минуло з того часу — і п’ятипроцентні патріоти, про яких Стус писав, де опинилися? Пішли в Громадську Гуманітарну раду (чи як там вона називається?) при Президентові Януковичу. Тобто записалися в хруні. (Хрунь у Галичині — то кабан. Так називали колабораціоністів, які підтримували австрійську, потім польську окупаційну владу). Що вони там роблять, у тій Раді? Допомагають Табачнику “матір катувати”? Тішаться, що їх запрошують на бенкети... Тарас теж побував на одному, щоправда, незваним, у сні, та й написав поему “Сон”. Чому б лауреатам Шевченківської премії не написати, як пикає та пузаті міністри розважаються, граючи “Мурку”?

Справжня нова українська еліта ще тільки підрастає. Я впевнений, що вона вже не дасть України. Не поділяю розпачливих післяпомаранчевих настроїв. 1994 року я брав інтерв’ю у Миколу Руденку. Він сказав: “Нас Господь вихопив із-над самісінької прірви. Ще одне покоління, ще років 15—20 — і вже Україну не було б кому і не було б для кого виборювати. Отже, ми Йому

дла чогось потрібні? Але, — застерігав той мудрець, — Господь і гнівається на ледачих, і позбавляє їх Своєї ласки”. Оце нам Господь за нашу ледачість і послав на випробування Януковича й Азарова з Табачником.

— Що сприяло, а що заважало будувати незалежну державу?

— 1918 року Борис Мартос приїхав у Київ і каже Грушевському: “Дай мені з десяток патріотів, щоб я мав із ким робити в Полтаві українську революцію”. А Грушевський йому: “Я не тільки не дам тобі 10 патріотів, я й тебе не відпущу в Полтаву, бо ти в Києві потрібен”. Мізерно нечисленна була українська провідна верства, щоб вона пробудила національну свідомість усього народу і мобілізувала його на боротьбу за незалежність. Сусідні народи — поляки, чехи, литовці, фіни — мали сильну, замужню еліту, то вони й усамостійнилися. А в нас, як на біду, перед вирішальними подіями ще й повмирили найавторитетніші особистості: Павло Грабовський (то мав бути великий політик!), Леся Українка, Борис Грінченко (теж потужна особистість), Іван Франко... Ми були нацією з неповною соціальною структурою. Ось у чому наша біда.

Те саме було й на переломі 80—90-х років. Дехто каже, що ми тоді перемогли б комуністів, якби висунили одного кандидата в президенти. Та не набрали б ми більше 30%! Дякуймо Богу, що Він під той час ослабив нашого історичного ворога — Росію. Неспроможна вона була тоді нас задушити. Та й тепер неспроможна.

Москва завжди старанно пильнувала за нами і відстрілювала наших лідерів: Петлюра, Ковалевець, Бандера, Ребет... У наш час Вадим Гетьман, Ємець, Чорновіл, отруєний до півсмерті Ющенко...

— За свою боротьбу довелося постраждати (тюрми, позбавлення роботи за фахом). Чи допомагала віра в Бога гідно витримати все це, не зламатися? Чи допомагає ця віра нині, в конкретних справах: адже коли писали книжку “Світло людей”, просили на це благословення у священника?

— Віра в Бога? Мої батьки були потай віруючі, але до церкви не ходили, бо її большевики зруйнували ще в 30-х роках. І нас, дітей, боялися навчити хоч би “Отче наш” промовляти. Але я ще не зовсім відчувився від батьківської віри. Коли 5 березня 1973 року опинився в камері на Володимирській, 33, і зазнавав шаленого психологічного тиску з боку катів, то спитав у наглядача, який приносив книжки, чи є “Кобзар”. Я вивчав вірші Шевченка і ними молився! Ними гасив напруження, тривогу, страх. Кажуть, що є люди, які нічого не бояться. Бояться всі, а хто не боїться, той нехай не бреше. Але мужність полягає в тому, що людина здатна переступити свій страх. Я тоді міг 3—4 години ходити по камері й читати з пам’яті вірші Шевченка, зрідка підглядаючи. Тепер хіба на годину лишилося, але й тепер вони мене мобілизують. Щодо моєї віри, то найкраще про її рівень сказано в Євангелії: “Вірую, Господи! Допоможи моєму маловірству!” Тобто я далекий від досконалості. До віри треба привчати змалечку, а в зрілому віці для досконалої віри потрібно хіба якогось дива, потрясіння...

Я питав отця Юрія Бойка, чи можна назвати такими словами — “Світло людей” — книжку про моїх спів’язнів. Адже то Господь так про Себе казав: “Я є Світло людей”. Священик сказав: можна, бо це про таких людей сказано: “А Світло у темряві світить, і темрява не обгорнула Його” (Ів. 1:5). Або: “Він світильником був, що горів і світив” (Ів. 5:35). Ці слова, до речі, викарбувані на хресті Івана Світличного.

— Що вдалося здійснити і що не вдалося за роки Незалежності саме Вам?

— Я хотів бути добрим учителем своїх і людських дітей. Але доки в нас остаточно не розв’язане національне питання, то воно відтягуватиме всі наші найкращі сили. Це мені сказав ще 1969 року Василь Лісовий. Довелося робити не те, що хотів, а те, що необхідне було для спільноти (народу). А своєї власні потреби довелось відкласти на майбутнє, якого могло й не бути. І це нормальний, природний чин: пташка ціною життя боронить своїх пташенят, юнак бере зброю і боронить свій рід, свою батьківщину, не лишаючи нащадків. Це велика трагедія: усвідомлення, що твоя гілка обламається, не давши плоду, що ти не будеш продовжений у майбутнє... Михайло Горинь каже: “Патріотизм — це насамперед жертвність”. О, як я його розумію!

З 1998 року я працюю в Харківській правозахисній групі. Моя робота — збирати матеріали про правозахисний рух післясталинської доби. Загляньте на сайт <http://archive.khpg.org> (Музей дисидентського руху) — там уже майже 300 біографічних довідок політ’язнів, півтори сотні інтерв’ю, багато спогадів. Більшість із того вже я зробив. І ще маю багато неопрацьованих аудіозаписів. Я не маю права вмерти, доки не доведу того до ладу. Бо то жива історія. А історія, як відомо, не те, що було, а що записано. Зараз (не без наших зусиль!) маємо можливість записувати правду і цю правду робити історією. Слушний час, тож я поспішаю.

— У Вашій сміливій статті “Не вір, не бійся, не проси” Ви пояснили, чому ходили на пікетування Апеляційного суду проти арештів опозиції, хоч не є їхнім прихильником: “Якщо я сьогодні не виступлю на їхній захист, то завтра сам ризикую бути звинуваченим у чому завгодно (1978 року ме-

не звинуватили, нібито я відірвав мільйонерові два гудзики). Або й гірше: “Завтра мій (або Твій, Читачу) труп можуть знайти у під’їзді з розтрощеним арматурою черепом. Або й без голови, як тіло Георгія Гонгадзе. І винного ніхто не шукатиме...” Що можете сказати щодо нового витка “розслідування” кримінальних справ, того ж Гонгадзе? Про нові кримінальні справи? Це пошуки справедливості чи щось інше?

— З цим дисидентським гаслом — “Не вір, не бійся, не проси” — я вже кілька разів виходив на люди. Поки що я не вірю, що нинішні ворони виключують очі вчорашнім. Нема переконливих доказів їхньої ширості. Он поруч хлопців за пам’ятник Сталіну карають. Хто карає? Та сталіністи! Є в моїй бібліотеці така грубелецька “Черная книга коммунизма” (українською теж видана). На обкладинці написано: “95 миллионов жертв”. Така ціна того блюду, яким водили людство Маркс, Енгельс, Ленін, Сталін, Мао Цзедун, Цеденбал, Йосип Броз Тіто, Фідель Кастро, Чаушеску, Кім Ір Сен, Пол Пот, Брежнев, Андропов... Може, 30—40 років тому якийсь комуніст не знав про ті криваві злочини. Але ж тепер цього не можна не знати! Хто тепер свідомо перебуває у комуністичній партії — той потенційний злочинець. Його треба тримати в тюрмі як соціально небезпечного, а не тих хлопців, які підривають пам’ятники ворогам людства — Леніну й Сталіну. У моєму селі Ставки на Житомирщині (досі Леніно!) теж хтось відбив Леніну козирка, носа і підборіддя. Пішла чутка, що то Овсієнко. То я поїхав у село та й кажу: “Я не бив. Я драбинку тримав”. Справді, за 20 років я розповсюдив там півтори тисячі листівок із закликом повернути селу історичну назву. Учителям, депутатам сільради посилав чи давав багато статей про Леніна, а поки що позитивних наслідків нема. Так що я досі “вірний ленінець”. А в Києві я живу на вулиці Кіквідзе — теж ворога України. Він мав щонайменше три бої з військом Центральної Ради: під Житомиром, під Бердичевом і під Клавдієвим...

— Неодноразово зауважувала в розмовах із Вами, що майте почиття гумору. Зокрема коли торік Вас не пустили до Росії, написали: “Раніше мене возили в Росію від конвоєв, а тепер не пускають від відолати “рідну тюрму”. Це типова риса українця. Чи гумор Вам допомагає жити?

— Як бачите.
— Що хотіли б побажати нашим читачам у переддень Великодня?

— “Не бійтеся”, — вчив Ісус Христос. Не бійтеся цієї смішної, карикатурної влади. Хай вона вас боїться. Вона хоче здаватися страшною, як ото була в 30-х роках. Дечим вона справді схожа: це теж не український уряд — це “сборная СССР”: простежте лишень, хто з них звідки родом. Україна для них не батьківщина, а лишень територія і населення, над яким хочеться попанувати. Є там серед них кілька малоросів — для декору. У 30-х роках були — для відстрілу. Ті робили серйозні справи: голодомор, масові репресії... А тепер прем’єр Азаров, як дитина на печі, гречкою пересипається. А міністр Могильов лякає нас “кровопролітєм”. Президент Янукович чи не щодня смішить нас своїми афоризмами. Та це карикатури на політиків! Це не серйозно і не надовго.

Христос воскрес! — Воскресне Україна!

Спілкувалася Надія КИР’ЯН

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

У столичній агенції УНІАН у понеділок відбулася прес-конференція членів Всеукраїнського об’єднання “Тризуб”, проти яких порушено кримінальну справу за те, що 28 грудня минулого року вони відпиляли голову в так званого пам’ятника Сталіну в Запоріжжі. Після того як юнаки кілька місяців просиділи в слідчих ізоляторах, на решті їх випустили на підписку про невиїзд — на поруки чотирьох депутатів парламенту. Ініціював взяття на поруки народний депутат Андрій Парубій, який теж взяв участь у прес-конференції.

Спершу перед журналістами виступив перший заступник голови ВО “Тризуб” Андрій Тарасенко. Він однозначно заявив, що члени організації зробили цей вчинок свідомо, як патріоти України, справедливо вважаючи, що на нашій землі не повинно бути пам’ятників катам українського народу. “Ми боремося проти цього режиму внутрішньої окупації”, — наголосив Андрій. Він додав, що йдеться не лише про заборізьку справу, а загалом про терор влади проти “Тризуба”, як однієї з найактивніших національних організацій. Проти її активістів порушено й інші надумані кримінальні справи, за ґратами ще чимало молодих людей, а дехто вже й отримав судові вироки.

Потім слово взяли “тризубівці” Роман Хмара, Анатолій Онуфрей-

ПАТРІОТИЗМ ЯК ЗЛОЧИН ПРОТИ РЕЖИМУ

чук, Василь Абрамів. Вони подякували депутатам, журналістам, представникам громадськості, які добивалися їх звільнення і зараз добиваються припинення ганебного переслідування патріотів. Розповіді молодих людей зайве підтвердили і те, що саме патріотів України нинішній режим вважає злочинцями, і те, як ця влада топче норми демократії, право і закон. Як арештовували хлопців, які надумані звинувачення їм приписували, як застосовували і моральний терор, і фізичні тортури, як переслідували їхніх родичів і друзів, — все це явні ознаки тоталітарної держави. “Вчора був на заходах в Холодному Яру, — сказав Роман Хмара, — і скільки бачу аналогії тих 20-х років і сьогодні. Наче зараз знову

1922—1924 роки, коли йшла московська окупація України”.

Жоден з учасників демонтажу пам’ятника Сталіну не відмовився від цієї дії. Але міліція і СБУ намагалися інкримінувати “тризубівцям” то пізніший вибух біля решток пам’ятника, то якісь підпали, то хуліганство, то знищення комуністичного майна. Словом, говорити про юридичний бік справи нема сенсу. Це суто політичне замовлення.

Андрій Парубій зазначив, що демократичні сили, зокрема партія “Наша Україна”, вимагають з’ясувати, хто дозволив встановлювати в місті цей так званий пам’ятник, адже він поставлений самочинно. І кого так вшановують, враховуючи, що український суд офіційно визнав Сталіна винним у знищенні мільйонів ук-

раїнців. Депутат наголосив також, що його фракція і партія ініціюють розслідування дій правоохоронців щодо юнаків із “Тризуба”: хто ініціював цю справу, хто займається фальсифікаціями, хто катував молодих людей? За все це треба буде відповідати. А взагалі потрібно повернутися до указів, розпоряджень попередніх президентів України про ліквідацію в державі символів тоталітарного режиму і не допускати встановлення нових подібних знаків.

Учасники прес-конференції наголошували, що в країні відбувається посилення політичних репресій. Якщо все патріотичне влада називає злочинним, то якою тоді є сама ця влада? Відповіддю на такі її дії повинна бути лише згуртованість всіх патріотів.

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

Єдина область України, яка має кордон і з Росією, і з Білоруссю, — Чернігівщина. Біля села Сеньківка Городнянського району сходяться кордони трьох колишніх республік СРСР, нині незалежних держав. Саме тут, у полі, ще в 70-і роки було споруджено величезний Обеліск Дружби, біля якого проводилися численні свята в ім’я дружби трьох братніх слов’янських народів. Дух цих акцій був, звичайно ж, зрозумілим: освячення й освячення, нехай і в завуальованій формі, імперської ідеології, на якій “старший брат” і розбудував свою гігантську державу.

Але дивно, що Сеньківка, в сенсі оцього духу, благополучно збереглася й розквітає й ось уже 20 років у незалежній Україні. Тепер у молодіжному форматі, щоб, значить, дух цей всотувався новими поколіннями. Щоліта тут розігруються помпезні дійства з нагоди Дня молоді. Називаючи їх тепер святами єднання слов’янської молоді, їх організатори (а це структури влади трьох країн) чомусь знову ж у своєму слов’янстві навчилися рахувати лише до трьох. І поза цим святом добрий десяток інших слов’янських країн, ті ж Польща, Болгарія, Чехія. Може, тому, що вони не в тих “союзах”, не в СНД чи ЄЄП, а в Євросоюзі та НАТО?

“Слов’янська єдність” “на трьох” традиційно торкалася й літературно-мистецької сфери. В ті ж радянські часи під компартійним патронатом регулярно проводилися літературні свята “Над Десною, Дніпром і Сожем”. Урешті, в таких контактах не було нічого поганого і шкода, що нині вони послабилися. Щоправда, ніхто ж і не заважає їх відновлювати, підтримувати. І не обов’язково під партійною парасолькою. Було б бажання.

Якщо ініціативи громадськості обмаль, не бракує її у влади та її ідеологів, особливо у нашого північно-східного сусіда. А наша

«НЕТЛІННА» ІМПЕРІЯ?

влада охоче підпрігається під ці ініціативи. Чернігівська обласна державна адміністрація задекларувала проведення у травні чергового Міжнародного свята “Слово нетлінне...”. До фінансування залучено міський, районний та обласний бюджети Новгород-Сіверського. А вже лейтмотивом свята, що винесено і в його назву, є невмируще “Слово о полку Ігоревім”.

Здавалося б, можна лише порадіти, що саме в колісці “Слова...”, у давньому княжому Новгороді-Сіверському відбуватиметься така акція. Але не поспішаймо. Річ у тім, що торік Новгород-Сіверська земля вже приймала це свято, скроєне за політизованим сценарієм, написаним явно не в нас. І гості були звідти ж, із Росії. Десант російських письменників очолював відомий усім Валерій Ганічев, прибули також і фахівці від ідеології задекларованого патріархом Московським Кірилом “Русского мира”. Під час заходу закордонні емісари постійно озвучували бажання бачити Новгород-Сіверський (в оригіналі) “в качестве города трех братских культур”, із чим учасники дійства уклібно зверталися чомусь насамперед до Путіна. Одночасно деякі російські письменники, виступаючи з матеріалами на тему “Слова о полку Ігоревім”, наполегливо рекомендували всім читати його “на понятном языке-первоис-

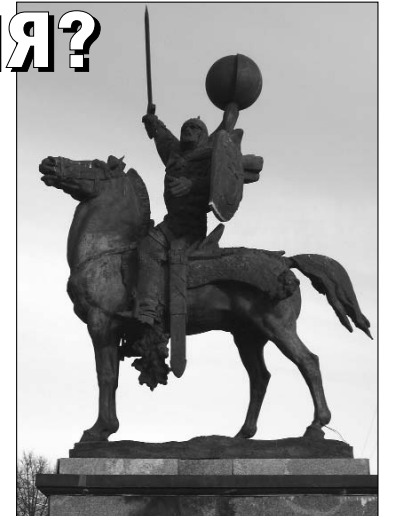
точнике”, цебто в перекладі російською. Виходить, саме нею написаний легендарний твір?

Щодо соціального моменту. Про місцеві бюджети в обласній адміністрації згадали не випадково. Пропаганда ідей “Русского мира” в Україні чомусь планується ще й на кошти нашої держави. І це щодо небагатої, навіть за українськими мірками, Чернігівщини, а північні її райони, як і Новгород-Сіверський, є одними із найбільш в області. Саме ж княже місто, яке розміняло вже друге тисячоліття, — типове занедбане периферійне містечко, з масовим безробіттям, мізерними зарплатами, розваленою інфраструктурою, екологічними проблемами.

Якщо вже у влади не доходять руки до соціальних проблем, то, може, звернули б увагу на історію, культуру, духовність. Йдеться і про місцеву, і державну владу. Нагадаємо, що в місті діє один із кількох Національних історико-культурних заповідників Чернігівщини — заповідник “Слова о полку Ігоревім”. І проблем із його функціонуванням вистачає. Як і загалом зі збереженням, реставрацією, використанням численних пам’яток історії та культури, на які багате місто над Десною. До речі, свого часу “Слово Просвіти” докладно писало про ці проблеми збереження історико-культурної спадщини міста.

Просвітяни, представники національно-демократичних партій звертають увагу влади саме на ці проблеми, а не на клопоти щодо проведення імперсько-пропагандистських акцій.

Усе сказане зовсім не означає, що нам треба ховати голову в пісок і уникати відкритих дискусій щодо нашої історії, давньої і недавньої. Обласна “Просвіта” пропонує трансформувати молодіжне свято в Сеньківці з проімперської галасливої імпрези у відкрите спілкування молоді трьох сусідніх та інших слов’янських народів, із

проведенням дискусій, “круглих столів”, фольклорних свят.

Те ж саме й щодо історії Русі. Не варто боятися ораторів-ідеологів із Росії, треба просто давати їм гідну аргументовану відсіч. З ними можна і треба дискутувати. Наприклад, із такими, як Юрій Сбітнев. Відомий російський письменник, уродженець підмосковного містечка, нині саме Чернігівщину й Новгород-Сіверський називає своєю другою батьківщиною. Результатом його багатолітніх досліджень Київської Русі став роман-диалогія “Великий князь”, герой якого — князь Ігор Чернігівський, один із перших наших православних святих. Письменник уже отримав за роман все-російську історико-літературну премію “Олександр Невський” за 2009 рік. Це до того, що в нас усе дебатовано, чи гідні Шевченківської премії твори, в яких з українських позицій показана наша історія. Не один десяток років Сбітнев досліджує і “Слово о полку Ігоревім”. Його трактування твору доволі оригінальне, але й тут можна й треба вступити в серйозну дискусію нашим українським письменникам, історикам. Та оцього якраз і бракує. Наші вчені мужі чомусь так ялово, байдуже сприймають навіть примітивні історикописання Бузини, які можна спростувати на рівні старшокласника чи студента-першкурсника. Прикро. Натомість ідеологи з-за умовних і недалеких кордонів настирливо пропихають нам приписи “нетлінної” імперії.

“Якщо Українська держава амбітна, потужна, то я хотів би це побачити, передовсім, в інформаційній сфері”.

Народному депутату
України Мовчану П. М.

Шановний Павле Михайловичу! За дорученням Прем'єр-міністра України Азарова М. Я. від 03.03.11 р. № до Вашого звернення від 25.02.11 р. б/н, яке надійшло до Кабінету Міністрів України щодо підтримки розвитку мережі ФМ-мовлення Національної радіокомпанії України Держкомтелерадіо повідомляє наступне.

Перш за все, дякуємо за небайдуже ставлення до нагальних проблем телерадіоінформаційного простору нашої держави та позитивну оцінку роботи Українського радіо, спрямовану на збереження рідної мови, розвиток культури та історичної свідомості української нації тощо.

Держкомтелерадіо цілком поділяє Вашу позицію як авторитетного фахівця в галузі культури та Голови підкомітету з питань творчої діяльності, мистецтва, культурно-просвітницької та мовної політики Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності.

Враховуючи тенденцію постійного скорочення провідного мовлення, пов'язану з руйнацією технічних засобів його поширення та зі скороченням впровадження при будівництві нового житла, соціально-побутових закладів і виробничих приміщень, постає гостра потреба в необхідності розвитку радіомереж державних мовників, зокрема Національної радіокомпанії України, яка по суті виконує функції суспільного мовника, у популярному ФМ-діапазоні. На жаль, на сьогодні охоплення населення програмами Українського радіо у цьому діапазоні становить лише близько 9 відсотків.

Повідомляємо, що з метою збереження потужного державницько-суспільного потенціалу Національної радіокомпанії України та забезпечення розширення її трансляційних мереж Держкомтелерадіо звернувся до Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення з клопотанням про сприяння в отриманні ліцензій у конкурсному відборі на ФМ-мовлення, оголошеному у грудні 2010 року.

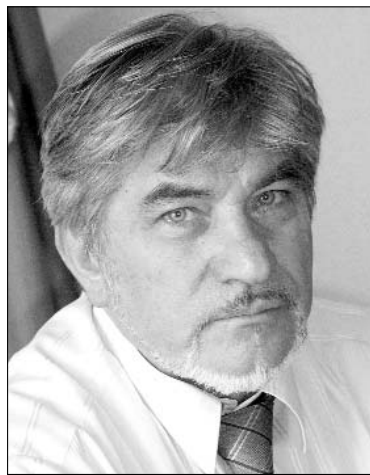
Будемо вдячні Вам, шановний Павле Михайловичу, якщо Ви та інші народні депутати України, яким не байдужа доля державного радіомовлення, підтримаєте Держкомтелерадіо України та Національну радіокомпанію України і також звернетесь до Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення з клопотанням щодо сприяння розбудові повноцінної мережі Українського радіо в ФМ-діапазоні.

З повагою

Голова Державного
Комітету телебачення
та радіомовлення України
Юрій ПЛАКСЮК

ХОЛОДНІ ВІТРИ МЕДІАПРОСТОРИ

Коментар голови ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Шевченка Павла МОВЧАНА

На прохання нашої газети
Голова “Просвіти” Павло МОВ-
ЧАН коментує цю відповідь і за-
галом ситуацію в українському
медіа-просторі.

— Тривожить ситуація в нашому інформаційному просторі. Років 15 тому я був причетний до створення Об'єднання на захист українського медіа-простору. Ми не знали, що через 15 років ця тема буде такою гострою і, можна сказати, безнадійною. Якщо голова Держтелерадіо України Юрій Плаксук пише, що лише 9 відсотків нашого інформаційного простору покрито державним каналом, який зовсім недавно покривав 70 відсотків території країни, то це обвал. Натомість з'явилися цілі мережі, цілі куші, як гриби, різних ФМ-станцій, але хтось же це розподіляє, хтось дає ці частоти? Упродовж усього керівництва цією структурою, яка розподіляє частоти, весь час виникали підозри, що комусь щось десь дали. Були чисто комерційні проекти, які не мали нічого спільного із завданнями захисту нашого інформаційного простору. Адаже і Держтелерадіо, і Національна рада з питань телебачення і радіомовлення повинні його захищати. За часів Кучми, коли Нацраду очолював відомий Борис Холод, ми всі знали, що стоїть московське завдання: звузити спектр українського мовлення. І з цим вони вдало впоралися. Нацрада на ту пору була сформована за принципом, насамперед, відданості Росії, відданості Кучмі, Медведчуку й долару. Все робили для того, щоб, починаючи зі сходу, південних областей, усе віддавати приватним структурам.

Якщо брати з початку Незалежності, то завдяки рішучості кількох осіб ми спромоглися, щоб усе те, що було загальносоюзним в інформаційній сфері, стало національним. Це за часів Кравчука. За Кучми було ж зовсім інше. Проголосивши тезу, що другою державною мовою повинна бути російська, влада відповідно до цього й діяла. Що таке інформаційний простір? Це формування особистостей, почуття патріотизму, відданості державі, нації. Це ніби, умовно кажучи, туга шовкова чи парусинова оболонка над тобою, над всією територією нашої держави, яка захищає нас. Але що ми бачимо? Замість того, щоб це було наповнене українським словом, українським змістом, — цілі прориви. Вони тривали протягом усього перебування на посаді Кучми, він віддавав це дуже активно.

Ми, тобто “Просвіта”, реагували. В різний спосіб: і запитаннями, і створенням комітету захисту інформаційного простору, і залученням усіх демократичних партій, які на ту пору мали вплив на українську політику, передовсім, це Народний рух України, згодом Українська народна партія.

Усе це за часів Кучми було різко обірвано. Я був ініціатором створення такого відомства — Міністерство інформації. Пригадуєте, першим його очолив, царство йому небесне, відомий журналіст Зіновій Кулик. Щось він намагався робити, вибудовувати якусь еківібростіку у своїй лінії поведінки. А Національна рада була вся сформована з комуністів: пригадаймо Понеділка, того ж Холода, Аксьонова та багатьох інших. Абсолютно не хотіли розуміти, що без інформаційного простору держава буде “флюсовою” — флюс такий інформаційний буде в один бік, який не буде давати можливості будувати власну перспективу. І тому ми не впоралися, як громадський сегмент, з проблемою. Зі створенням Міністерства інформації справа наша не поліпилася. Потім це відомство було ліквідоване, і вся відповідальність лягла на Національну раду.

Але вже все поділено! Більше того, закріплено в тих нормах закону про інформацію, які треба було б переписувати, поліпшувати, коли була більшість у парламенті. Ці проблеми не розв'язали ні Ющенко, ні Тимошенко. Але більша відповідальність лежить на

прем'єрові, бо відповідні укази Президента були, і виконавча влада повинна була їх виконати. Якщо профільний парламентський комітет свого часу очолювала Ганна Герман, то це не означає, що там у регіоналів була більшість. Але чому беззастережно було все віддано і не відібрано? Чому не воювали? Адаже це — найважливіший плацдарм: мовно-інформаційний простір.

Тому бачимо, що майже всі телевізійні канали сьогодні зрусіфіковані, починаючи з Першого, куди втиснули Савіка Шустера, щоб він проводив московську політику русифікації. Кисельов на “Інтері”, лицедії на шталт Урганта на “плюсах”. Найважливіші часові проміжки вони сьогодні опанували. Це московська політика і московські технології.

Що нам робити? Залишається звертатися до тих людей, які усвідомлюють, розуміють: якщо капітуляція буде цілковитою, відновити наші інформаційні сегменти буде дуже й дуже важко. І якщо Президент каже, що Українська держава амбітна, потужна, то я хотів би це побачити, передовсім, в інформаційній сфері. Захищаємо не тільки українське слово, захищаємо себе

Щодо конкретно цієї проблеми, то я звертаюсь не лише до прем'єра. Багато залежить від Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, бо вони розпоряджаються нашим медіапростором. Але оскільки абсолютна влада у Президента, то наші апеляції, звернення мусять бути до нього.

Щодо радіоканалу “Культура”, який теж має дуже низьке покриття, то, звичайно, його треба розширювати. Але треба змінювати формат цього каналу. Щоб були не тільки оті постійні “додзвонювачі”, які часто й дискредитують справу. Якщо це канал “Культура”, то що таке культурна сфера? Та починаючи від Господа, бо він формував і слово, й культуру. І це не просто культура мовлення, це те, що вищує людину над собою, над її прагматичними справами.

Ось Янукович заявляє, що ми, мовляв, маємо бути “прагматиками”. Ми бачимо, до чого довів європейський прагматизм. Нема жодних принципів, жодних норм, жодної моралі. Хочемо нафти у Лівії — підемо заберемо. Гине мирне населення. Оце і є глухий прагматизм.

Коли мені кажуть слово “прагматизм”, я дивлюся на тих, що прагматично руйнують Україну як державу. Їм треба широке бізнесове поле, спільне з Росією. Їхні прагматичні інтереси жодним чином не поєднуються з нашими національними інтересами. Але ж це наша держава. І ми її захищаємо.

Розмовляв
Петро АНТОНЕНКО

«ПАРАСОЛЬКА» ДЛЯ ГРОМАДСЬКИХ ІНІЦІАТИВ

Надія КИР'ЯН

15 квітня “Конгрес української інтелігенції” провів “круглий стіл” “Куди іде Україна?” На заході були присутні народні депутати, науковці, письменники, митці, громадські діячі з усіх областей України.

Віктор Погрібний, письменник із Кіровограда сказав: “Куди іде Україна? — Йшла б, куди треба. Але поки ми виголошували патріотичні промови, її взяли під руки табачники й повели в зовсім інший бік...”

Про небезпеку втрати одного з найголовніших наших ресурсів — землі у зв'язку з підготовкою закону про її вільний продаж з 2012 року попереджали народний депутат Іван Заєць і доктор юридичних наук, професор Володимир Василенко; про наукові проблеми — віцепрезидент НАН України Валерій Гець та академік НАН України Ярослав Яцків; про концепцію воєнної реформи та стан української армії — генерал Григорій Пустовіт.

Професор Володимир Сергійчук закликав українську еліту, незважаючи на сучасні проблеми не складати рук, і далі представляти українців високоінтелектуальною нацією. Як нинішній голова Міжнародної організації Платформа “Діалог Євразії”, планує створити в Україні “гуманітарний Давос”, тобто Форум, на який з'їжджатимуться представники інтелігенції з різних країн, щоб радитися як найкраще облаштувати суспільне життя.

Народний депутат Олександр Додик відзначив важливість структури КУІ як майданчика, що об'єднує різноманітні політичні сили й громадські організації. Частина представників цієї структури перебувають в опозиції до влади, інші співпрацюють із владою, дехто — у внутрішній опозиції тощо. При цьому, наприклад, освітянин, який співпрацює із владними структурами, може зробити багато корисного, гальмуючи той тиск, який чинить влада, впроваджуючи російський націоналізм. Не помітити цієї владної тенденції неможливо. “Особисто я належу до тих нечисленних депутатів Верховної Ради, що беруть участь у всіх протестних акціях, — сказав пан Олександр. — Давайте створювати різноманітні громадські організації в різних регіонах країни, об'єднуватися в Рух Опору. Нещодавно я був у Криму, там є села, яким уже близько ста років, і їхні корінні мешканці — українці. Нині багато молодих людей і на Сході, й на Півдні готові боротися за права українців. Ми досягнемо мети, якщо в нашій роботі дотримуватимемося трьох речей: системності, принципності й єдності”.

Науковець-фізик, письменник Максим Стріха, колишній заступник міністра освіти й науки України, повідомив, що завдяки старанням попередніх міністрів ми за статистикою ООН за розвитком освіти ще й досі перебуваємо на досить високому, вісімнадцятому місці. І хоч торік пережили катастрофу, суспільство зневірене, однак нині народжується нові громадські ініціативи. Структура КУІ у сучасному вигляді неефективна, вона має бути оновлена. Її варто зберегти як “парасольку” для громадських ініціатив.

На завершення голова КУІ Іван Драч запропонував Олександрі Додіку, Максимові Стрісі, Олександрові Палію та іншим талановитим молодим лідерам очолити цю організацію, оновити правління Конгресу, щоб структура запрацювала з новою силою.

Анатолій КОВАЛЬЧУК,
помічник-консультант народного
депутата України

Мене, як і всіх просвітян, усіх українців, непокоять деструктивні процеси у духовній сфері держави. Йде нахабний наступ на українство: закриття шкіл із державною мовою викладання, посилення й без того панівних позицій російської мови в інформаційному просторі України, нав'язування українцям через контрольовані проросійськими олігархами ЗМІ чужої ідеології, чужих моральних цінностей.

В українському радіоэфірі майже неможливо почути українську пісню. Усі ФМ-станції, ніби змовившись, транслюють чужомовну, переважно російську попсу. Останнім часом із невідомої причини навіть працівники першого каналу Українського радіо стали запрошувати на

ШОВІНІЗМ В ЕФІРІ

передачі людей, які зятятю не бажать розмовляти українською. Хоча мають українські прізвища і з діда-прадіда є українцями.

Нещодавно з нагоди Дня захисту птахів запросили для участі в передачі орнітолога, котра, як виявилось, не вміє чи не бажать розмовляти нашою мовою. Цікаво, невже в державі нема фахівця, який би нашою рідною мовою розповів радіослухачам про сірого українського горобця?

Почастішали випадки запрошення до радіоэфіру заїжджих московських гостей. Нещодавно один із них, якийсь Старіков, доправившись до мікрофону, на всю Україну почав просторікувати про те, що ми з ними — “адін народ”, а здобуття 1991 року Україною неза-

лежності, на думку того “гаспадіна”, не що інше як “чудовищная ашіпка”. Отже, її треба виправляти, “пака не поздна”. Хіба це не заклик до знищення нашої держави?

Коли слухачка зателефонувала в студію і висловила своє обурення з приводу такого нахабства, ведуча брутально обірвала цю патріотку, заявивши, що та говорить “не по темі”. Заохочений і підбадьорений таким доброзичливим ставленням до своєї персони, московський провокатор перейшов до аналізу зовнішньої політики. Тут його “прорвало” і він на всю Україну почав висловлювати свої маніакальні марення, добазікавшись до того, що, мовляв, добре було б бомбардувати британську столицю. Як не дивно, але після таких слів ніхто в

студії не зупинив цього агресора. Замість того, щоб вигнати Старікова геть не тільки зі студії, а й з України, йому чемно подякували за розмову й запросили до участі в майбутніх радіопередачах.

Не чув, щоб на провокаційні висловлювання московського шовініста, які він навряд чи зробить у себе вдома, хоча б якось прореагували керівники НТКУ, Держкомтелерадіо, інші представники нашої влади. Невже їм усім байдуже, хто і про що говорить по національному радіо і взагалі чим заповнений український ефір?

Складається враження, що влада хоче створити ситуацію, коли у своїй національній державі, всупереч Конституції, українці будуть позбавлені можливості рідною мовою отримувати виховання, здобувати освіту, слухати радіо, читати пресу, і взагалі постійно перебувати в рідномовній атмосфері?

12 квітня 2011 року в Києво-Могилянській академії за ініціативи Могилянського музею було презентовано нову книжку дійсного члена УІТ та Наукового товариства ім. Шевченка, члена-кореспондента Української вільної Академії наук (США), старшого наукового співробітника Інституту української археографії та джерелознавства Ігоря ГИРИЧА “Історичні причини наших поразок і перемог” (Піраміда, 2011). У цій невеликій за обсягом книзі в дуже популярній формі показано ті вузлові моменти української історії, що сформували українців і їхню ментальність та етнопсихологію, визначають долю України в її теперішньому стані. Про своє бачення концептуальних проблем історії України, поразок і перемог українців Ігор Гирич розповів, спілкуючись із Ганною ТРЕГУБ.

— Пане Ігоре, як у Вас виник задум написати нову книжку? Говорять, що до її ідеї був причетний професор Ярослав Дашкевич. Що з його ідей вдалося втілити Вам?

— Це було замовлення львівських інтелектуалів, які об’єдналися в Зарваницьку ініціативу, яка об’єднала політиків, науковців, істориків, політологів. Спочатку мені замовили написати цю книжку, а лише потім я дізнався, що, виявляється, спочатку з такою пропозицією зверталися до Ярослава Дашкевича. Очевидно, що він написав би інакше, мабуть, навіть краще. Ця людина мала величезний життєвий досвід та знання. В останні роки він багато займався концептуальними проблемами української історії. З 1989 по 2010 рік він написав близько 300 статей з цієї теми. Нещодавно їх видало видавництво “Темпора” — це такий грубий том на 800 сторінок. Тобто сказати йому було що...

На жаль, сталося так, що писати довелося мені. Писати я почав у серпні 2010 року, а на початку нового року книга вже побачила світ у Львівському видавництві “Піраміда”. Книжка створювалася з метою донести до широкого загалу читачів основні проблеми української історії візіонерського характеру. Важливо було показати причини поразок і перемог українців у минулому. Ця назва, чесно кажучи, була робоча, а ще була інша, остаточна. Але саме ця, робоча назва, сподобалася мені найбільше.

— Поразки і перемоги українського народу сприймалися в різний час по-різному. Що з них, на Ваш погляд, найбільше впливало на сучасну долю українства?

— Насамперед треба говорити про неоднозначність географічного становища. Якби Україна мала такі географічні кордони, які б дозволили українцям не боятися зовнішніх військових навал, то й етнопсихологія була б трохи іншою. Українці здебільшого живуть у відкритому просторі, на межі між різними цивілізаціями і культурами. Саме тут зіткнулися між собою аграрна й номадична культури. Довгі століття боротьба з кочівниками забирала в місцевого населення багато сил і часу, яку б вони могли витратити на розбудову власного світу, культури, добробуту.

Ще є проблема закарбованого у підсвідомості бажання вижити у будь-який спосіб, навіть коли це призводить до неволі й знищення культури. Виживання закінчиться для українців тоді, коли Україна припинить займатися тільки продажем, а почне займатися виробництвом.

— Велику увагу у Вашій новій роботі приділено висвітленню історичних міфів, які побутують у суспільній свідомості українців. Які основні з них можна виокремити?

— Коли я писав нову книжку, моїм головним завданням було показати, що існують різні типи міфів

Ігор ГИРИЧ: «УКРАЇНСЬКУ НАЦІЮ ВРЯТУЄ ІНІЦІАТИВНІСТЬ І САМООРГАНІЗАЦІЯ»

— ті, що будують націю, і ті, що її руйнують. До руйнівних належить міф про Київську Русь як колицю трьох братніх народів, про існування “єдиного руського народу” в XI столітті, в князівські часи. Міф — це штучний конструкт, який формує історичне уявлення реальної людини. І від того, як вона ці уявлення засвоює, залежить її оцінка тих чи інших речей навколо неї, тих чи інших політиків, певних напрямів діяльності. Дуже важливо, аби людина усвідомлювала, що її уявлення певним чином впливають і на ситуацію в державі, зокрема в Україні, і на стан політики.

Кожна нація має свої міфи. На відміну від росіян і поляків українці не усвідомлюють і не знають своїх національних міфів, тому що за тривалий час відсутності державності суто українські міфи не могли просочитися до суспільної свідомості. Можна казати про те, що тільки з 90-х років XX століття починається індоктринація масової свідомості, яка відбувається завдяки українській школі та ЗМІ. До цього часу український національний міф був заборонений. Йому завжди навішувався ярлик “буржуазного націоналізму”.

Існує ще боротьба історичних пам’ятей і зіткнення ідей. Коли росіяни виграли Полтавську битву, вони, засновуючи Малоросійську губернію, перенесли столицю саме до Полтави, міста-символу перемоги російської зброї. І в Полтаві було зведено величезний пам’ятник російському орлу — емблемі російської перемоги. Коли у Києві 1888 року зводили

пам’ятник Богдану Хмельницькому, це був пам’ятник не людині, а події Возз’єднання українців і росіян. Тому навіть той напрям, куди вказує гетьманська булава, не випадковий. Там навіть напис був: “Волим под царя восточного православного єдиної неделимої Росії”. Українці також не лишалися осторонь цього процесу. Пам’ятник Іванові Котляревському, встановлений 1903 року в Полтаві, — це українська відповідь російській символічній експансії на українських теренах. Саме тому з’явився пам’ятник людині, з якою пов’язаний початок творення сучасної української літературної мови.

— Нині також часто доводиться чути про згадану Вами війну пам’ятників. І протягом тривалого часу їхній сценарій практично не змінюється...

— Руйнування пам’ятників і постійна зміна героїв — це сюжет, що походить із давнини. Це процес, що відбувається не тільки в Україні, а й у світі. Коли угорці ставили монумент тисячоліттю угорської нації, то це було символічне утвердження їхнього національного міфу. Така сама боротьба відбувається сьогодні. Досі немає пам’ятника Петлюри, Мазепі. Отже, хтось зацікавлений у тому, щоб їх не було. Це свідчення того, що історія не закінчується тільки монументом, написаним трактатом чи документом. Історія живе в нас. Саме від нас сьогодні залежить, як сучасний історик ставитиметься до цих подій завтра. До цього часу світ дивиться на Україну крізь призму російської правди, бо більшість російських істориків працювали в провідних світових університетах у 20—30 роки XX століття. Схема української історії, яку запропонували вони, для світу зрозуміліша, ніж та, яку свого часу запропонував Михайло Грушевський.

— У своїй книжці Ви стверджуєте, що Україна має певну візію свого подальшого розвитку. Куди ж вона прямує: на схід, захід, чи своїм власним “третім шляхом”?

— В історії буває так, що якщо рух припиняється, то певне утворення зникає як клас чи популяція. Така проблема стоїть нині перед багатьма націями, зокрема й українцями. Одна з причин сьогоденної депопуляції полягає у тому, що Україна ще не вписала себе у світовий контекст. Важливо, аби Україна

лишалася Україною. Якщо на наші терени прийде американець, і збудує американську країну, то чи буде нам від цього легше? Легше, якщо Україні не буде, якщо існуватиме інший світ? А він може бути кращим, ніж та реальність, у якій ми живемо... Але чи добре буде нам, коли нас тут не буде?

Насамперед нації потрібно зберегтися, тобто захистити своє біологічне існування і тривання у часі. А далі вже постає питання про шлях. Якщо ми будемо йти на схід, то він нас поглине. Якщо ж будемо рухатися до Європи, то варто говорити про те, що вона також не захищена у сильній Україні. Але європейські інтереси до певної міри співпадають з українськими, і цим треба скористатися. Як на мене, все-таки кращий для нас європейський шлях, але це не значить, що ми маємо там потонути. В’ячеслав Липинський колись казав, що ми не маємо, домовляючись із поляками, потонути у морі польському, а домовляючись з росіянами — у морі російському.

Нам потрібно бути сильними передусім культурно, тоді ми збережемося. А коли будемо сильні культурно, то й економічно відродимося. Це взаємопов’язані речі, бо саме ідеї рухають матерію, а не навпаки. Сьогодні українці слабкі ідейно, і це наша найбільша біда.

— Протягом нашої розмови Ви кілька разів торкнулися теми українських визвольних змагань 1917—1918 років. Чим від тих подій відрізняється боротьба за здобуття незалежності України наприкінці 80-х початку 90-х років XX століття?

— Відомо, що імперія існує до того часу, доки вона може нарощувати себе за рахунок інших територій. Коли цей процес припиняється, вона починає агонізувати й розпадатися. І це стосується не лише СРСР чи Росії, а й усіх великих євразійських імперій. Не даремно серед росіян дуже популярною є євразійська теорія, яка уможливує протиставлення Росії Європі. Україна постала на руїнах імперії. Те саме відбулося і в 1917—1921 роках. В обох ситуаціях був фактор зовнішнього тиску, що придушував внутрішні процеси. Наприкінці 80-х років XX століття, відчуваючи кризу й агонію великого імперського організму, українці вкотре об’єдналися і дали поштовх до встановлення того ладу, в якому ми живемо нині. На момент кінця 80-х років ук-

раїнці втратили дуже багато з того людського матеріалу, який би сьогодні знадобився. В Україні за радянського часу стався природний відбір навпаки. Сьогоднішні українці — це більшою мірою радянські люди, які не в змозі робити те, що вимагає час. Потрібний етап наросту більшої кількості людей, які не знали, що таке радянська система. Має початися прихід нового покоління, заміна еліт. Саме тоді в країні почнуться зміни. Суспільством керують еліти, які старіють і змінюються. Про це свого часу говорив українець В’ячеслав Липинський, італійці Паретто і Моска.

— Нині відбувається активний процес із переписування української історії в шкільних підручниках. Чи мають сучасні історики займатися боріннями та ламанням списів у цій царині?

— Коли не хочеш годувати чужу армію, мусиш годувати свою. Якщо не хочеш викладати український погляд на свою історію, то будеш читати погляд своїх сусідів на ці події, і дуже швидко перестанеш бути українцем. Інших варіантів не існує. В царині творення підручників з історії проблема полягає у політичній невизначеності української еліти, яка все ще не визначилася, до якого ж берега їй пристати. У Польщі таких проблем немає, тому що є своє, польське бачення історії. Поляки не хочуть іншого погляду на власну історію.

В Україні існує або українська Україна, або Україна російська. Українська держава має поширювати українську візію своєї історії. Коли йдеться про те, що до Бандери та Мазепи треба ставитися в широкому контексті, то цей контекст пересічній людині треба пояснити і показати. Підручники повинні давати молодій людині змогу робити свій вибір. Підручників, написаних з єдино правильних позицій, не існує. Біда українських підручників у тому, що їх пишуть ремісники. А написати цікавий підручник, дати цікаву, позитивну візію історії, яка зацікавить школяра, — це велике мистецтво.

Історія переписувалася і ще не раз переписуватиметься. Це нормальний процес, який відбувається у всіх народів світу.

— Україна у своїх цілісних сучасних географічних межах постала 1954 року. Хтось називає її конструктом, мало не міфом. Проте як нині, коли точиться багато розмов про її фактичну подільність на зони, зберегти її цілісність?

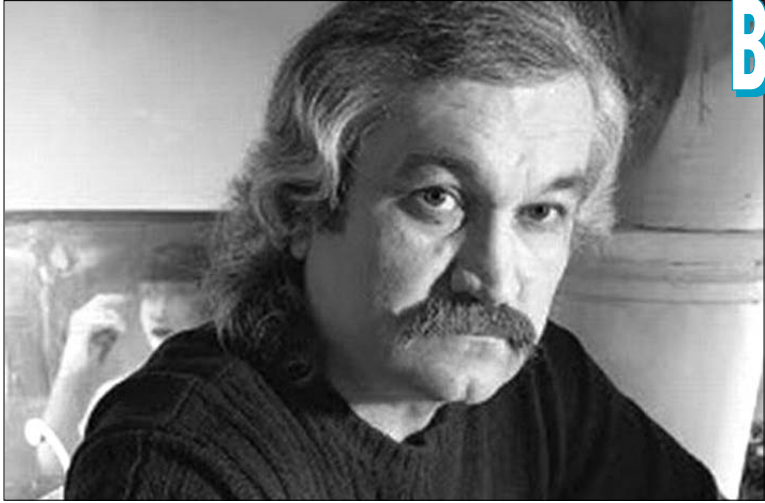
— Хтось каже, що Україн є 2, хтось — що 25... Україна ж може бути й російською. Питання у тому, чи захочуть у російській Україні розуміти Україну українську. Пріоритет між людьми полягає не в мові, а в різниці свідомості й менталітету.

Двох Україн не може бути, тому що одна з них вже Україною не буде. Вона дуже швидко стане Росією. Тоді Юрій Андрухович матиме рацію — треба певні райони відрізати та віддати, аби стало легше. Але чи стане справді легше від таких дій? Так можна всю державу порізати й пороздавати. Так, Україна — це штучний конструкт, такий самий, як усі національні держави Європи модерного часу, які побудовані на базі культурної спільності. Нині у світі не є націєтворчий етап, але що зробиш, що українці його не пройшли разом із іншими? Те саме щодо балканських народів, та африканців, тобто націй із колоніальним минулим.

Історія показала, що доки українці хоча б щось роблять у різних галузях свого життя, вони продовжують існувати та самозберігатися. Тому шанс завжди є.

ВАСИЛЬ ШКЛЯР: «БЕЗНАСТАННА БОРОТЬБА — ЦЕ ВЖЕ СПОСІБ НАШОГО ІСНУВАННЯ»

“Любить Бог українця, але не признається”, — писав глибоко іронічний поет Василь Слупчук. Схоже, на те... Нас втирали в мапу світу. Нас стирали з мапи світу. Нас вирізали з неї, немов паперову витинанку. Сьогодні нашу історію вже переписує сповнений сліпого прагнення помсти українофоб, для якого українці — “елемент ландшафта”, а українська мова — “галицький діалект”. А ми скажимося, ніємо — і терпимо. Яким же резонансним став у тій атмосфері депресивного очікування виклик автора “Чорного Ворона”: “Надто святе для мене ім’я Тараса Шевченка, надто дорогі мені мої герої-холодноярівці, щоб я зрадив їх і відмовився від вшанування їхньої пам’яті. Я цю премію не візьму, поки міністром буде Табачник”. Нині вся Україна, діаспора збирають альтернативну Народну премію, яка має піти на екранізацію однойменного блокбастера. А сам письменник збирає семитисячні аудиторії. Тож хочеться повірити вслід за Анатолієм Кримом, що “...все-таки наступного року все буде набагато веселіше, цікавіше. Позаяк “Чорний Ворон” підняв планку премії на таку висоту, з якої ми, можливо, побачимо нову Україну”. Виявляється, письменник може так багато...

— Мені дуже цікава Ваша думка про нинішню мапу України. Якщо не помилюся, ви солідарні з Юрієм Андруховичем щодо так званої філософії розпачу — образно кажучи, ампутувати пошкоджену частину тіла від здорового організму, щоб зупинити поширення гангрені. Переклавши з медичної мови на політичну, це означає — відбавити русифікований Схід, відмовитися від Криму... Чи не так?

— Двадцять років тому, коли я був прес-секретарем Української республіканської партії, я казав: якщо ми мріємо про етнічну державу, то вона можлива в межах Наддніпрянщини, Галичини, Волині, Слобожанщини... Якщо ж ми будуватимемо політичну націю, то й через двадцять років говоритимемо про загрози нашому суверенітету, мові, про окупований культурний та інформаційний простір. Ну ось, так воно і сталося. Та якщо українці готові боротися за Україну від Сяну до Дону, то я першим стаю у їхні лави. Адже безнастанна боротьба — це вже спосіб нашого існування.

— А чи не здається Вам, що сьогодні Схід дієздатніший до опору, ніж більш патріотичний Захід? Таке враження, що з відчуття голоду приходять ясність мислення. Яскравим аргументом цього для мене є зустрічі Ліни Костенко з читачами. Як зворушливо, дивовижно емоційно сприймає Ліну Костенко Харків — вочина Добкіна й Кернеса, і в якому невидному світлі постає Львів. А з яким завзяттям східняки відстоюють право своїх дітей на навчання українською мовою, коли Табачник намагається закрити українські школи... Можливо, не треба поспішати з такими радикальними заходами як “ампутація”, а вдатися до “консервативного лікування”?

— Я ніколи нікого не закликав до переподілу кордонів. Тут можна не хвилюватися, бо й Росія ніколи не прийме від України такого дарунку. Для них, як Ви знаєте, Росія там, де російська мова. І зрештешче території — це значно ефективніші плацдарми для московської експансії, ніж їхні законні землі. Що ж до кращого прийому Ліни Костенко в Харкові, аніж у Львові, то не треба тут нічого перебільшувати. У Львові виник прикрий інцидент, зовсім не пов’язаний зі ставленням галичан до великої поетеси. Вони її люблять і чекають завжди. І не лише у Львові, а й у Івано-Франківську, Снятині, Коломиї чи будь-якому селі. Я сам щойно повернувся з тих країв і знаю, з яким пієтетом там ставляться до Ліни Василівни. Тож не треба тут протиставляти Харків Львову чи Тернопіль Донецьку. Мусимо радіти, що Донбас теж прокидається, і постійно нагадувати, що цей край дав цілу когорту видатних українських націоналістів — Миколу Руденку, Івана Дзюбу, Івана та Надію Світличних, Олексу Тихого... Всіх тут не перелічиш.

— Ви якось на зустрічі з читачами говорили, що східний інформаційний простір окупований. Нині, коли особливо в промисловому Сході життя стало надзвичайно важким і реальність трощить інформаційний простір у людській свідомості, чи не час письменникам, національно свідомій інтелігенції взятися за створення свого інформаційного простору. І однією з його ланок мала б стати перекладацька справа. Хай би на Сході прочитали “Чорного Ворона” російською, аби потім, через певний час, з інтересом подивитися блокбастер за цим твором українською.

— Не східний, а весь наш інформаційний простір окупований. Найним видається і твердження, що письменники чи свідомі інтелігенція можуть створити здоровий інформаційний простір. Це насамперед функція ЗМІ, але що тут вдієш, коли всі телеканали і найбільш тиражовані газети та журнали належать олігархам, для яких наша культура чужа й непотрібна. Перекладна література — це мізерний сегмент у величезному культурному просторі, аби мати серйозний вплив на суспільну свідомість. Кіно — так, це потужний чинник впливу, але, по-перше, воно у нас занепало через абсолютну зневагу держави та економічне савівлячя ментальних чужинців, а по-друге, навіть те, що зрідка з’являється, не пробивається ні на телеекрани, ні до кінотеатрів. Сказано ж — цей простір, ця сфера належать людям, для яких Україна — лише територія їхнього безкарного споживацького розгулу. Більш ніж дивними видаються мені їхні запевнення, що “я люблю Україну, патаму що здесь раділіся і нікуди більше не сабираюся”. А куди ж і чого тобі збиратися, голубчику, якщо тебе більше ніде не приймуть з такою “любов’ю”?

Щодо перекладу “Чорного Ворона” для “рускоязычних” українців, то я вже мав такі пропозиції, але поки що в роздумах. Найбільше боюся того, щоб моя перекладна книжка не стала інструментом тієї ж таки русифікації.

— Чому всі спроби російських перекладачів Ваших попередніх романів не увінчалися успіхом? Чи не тому, що московські видавці від самого початку великою мірою хотіли реалізувати наклад в Україні, а не в Російській Федерації?

— Думаю, тут спрацював політичний момент. Адже велими потужні московські видавництва двічі купували у мене права на видання “Ключа” та “Крові кажана”, виплачували гонорар у твердій валюті не лише мені, а й перекладачеві. А потім, зазнаючи збитків, книжок не видавали. Ще 1990 року в Москві виходив том мого вибраного, повість “Стороною дощик іде” перекладали російською одразу три перекладачі, і всі три переклади побачили світ. Тому теперішнє ставлення

московських видавців до моєї скромної особи пов’язане не лише з чисто літературними смаками.

— Вам закидали ксенофобію в романі “Чорний Ворон”. А депутат від Латвії Олександр Мирський пообіцяв розібратися в Європарламенті з тими, хто в Шевченківському комітеті голосував за Ваш роман. Що кажуть Красовицький, Мирський, Фельдман тепер, коли масово збираються кошти на блокбастер, після численних виступів письменників, видавців, культурної інтелігенції на Вашу підтримку?

— Ці люди мають свої конкретні завдання і ніколи не заспокоються, поки надходитиме команда “фас”. Усе українське, глибоко національне їх непокоїть до глибини печінки. Але Чорний Ворон за них сильніший.

— Яку роль свого часу відіграла Ганна Герман у справі “примирення”? Як Ваше ставлення до такої акції?

— Я був приємно вражений, коли Ганна Герман стала на мій захист. Сподівався, своє авторитетне слово публічно скажуть насамперед наші академічні інститути — історії, літератури, мовознавства, але не дочекався. Тому я вдячний пані Ганні за принципову позицію. Підозрюю, що зміщення її з посади заступника голови АП пов’язане з її відвертістю. Нещодавно пані Ганна заявила у розмові з Миколою Княжицьким на ТВ, що вона у цій владі намагається відстоювати інтереси тієї половини українців, котрі не голосували за президента. Комусь це, схоже, теж не дуже подобається. Виявляється, такі люди в Адміністрації Президента не потрібні.

— Чому саме поняття ксенофобії тепер має дуже вузьке значення — як негатив, спрямований тільки на євреїв. Гадаю, брати Капранови розставили у цьому питанні смислові акценти, нагадавши мирським та іже з ним Лермонтова як завойовника кавказьких народів і Толстого з його випадами проти татар. Переконливий аргумент, чи не так?

— Ксенофобія в Україні культивується владою на державному рівні, адже посаду міністра освіти й науки обіймає відвертий ксенофоб Табачник. Владні україноненависники кажуть нам в обличчя, що тут, на нашій землі, можна ображати лише українців і більше нікого. Впевнений, така політика обійдеться владі дуже дорого.

— Анатолій Крим у своїй статті в “Літературній Україні” “Бенкет шакалів над розтерзаною українською літературою” згадує: прочитавши Ваш роман ще в рукописі, дискутував щодо деякого “пом’якшення” в єврейському питанні. Як Ви оцінюєте цю статтю, чи не вважаєте, що її автор змінив ставлення до “гострих кутів” роману?

— Анатолій Крим — письменник-профі, і він знає, що закони твору диктує автор. Тому й не напо-

лягав, щоб я там щось причісував. Я йому вдячний за підтримку, яку він проголосив на всю Україну. Деякі відомі євреї також захищали мене в телефонних розмовах, а от висловитися публічно не наважились. Ну, я розумію їхню солідарність. Дякую ї за те, що вони не приєдналися до міжнародних авантюристів.

— Після всім відомої історії з Шевченківською премією за ідеєю Юрія Андруховича почався збір коштів на Народну премію. Тепер з Вашою ініціативи ті гроші мають бути “перепрофільовані” на екранізацію “Чорного Ворона”. Як просувається справа зі збором коштів?

— Що ж до Народної премії, то на неї вже зібрано більшу суму, ніж дає держава. 17 квітня під час вшанування героїв у Холодному Яру мені мають вручити цю премію, і ці перші кошти будуть спрямовані на створення сценарію фільму, благодійний фонд “Холодноярська Республіка” та деякі важливі організаційні питання. Головні ж акції з акумулювання бюджету фільму розпочнуться трохи згодом, коли остаточно визначимося з режисером фільму. Сподіваюсь, йтиметься не стільки про спонсорські кошти, скільки про інвестиції, які повернуться на подальший розвиток українського кіно. Разом із тим я дуже вдячний людям, які надсилають гроші на фільм з усіх кутків України і світу. Скажу лишень, що перший внесок надійшов з Алчевська, а нещодавно професор економіки з Новосибірська надіслав 8000 тисяч рублів. Готова до цієї акції і наша діаспора.

— Було сказано, що фільм має бути високобюджетним. Що це за цифра?

— Для початку потрібно щонайменше 20 мільйонів гривень, але весь бюджет великою мірою залежатиме ще й від того, хто буде режисером. Якщо ним стане зарубіжний митець, то це будуть інші масштаби. Зараз ведуться перемовини на цю тему.

— Хто надає допомогу в організації збору коштів (Микола Кульчинський, Ліга українських меценатів)?

— Так, Оргкомітет працює, але до проекту долучається багато приватних осіб і організацій. Зокрема дуже результативною мені видається допомога громадської організації “Холодноярська ініціатива”. Головні акції з фінансування цього проекту розпочнуться тоді, коли буде сформована творча група, задіяна на створення стрічки. Адже люди активніше дають гроші під відомі імена.

— Чи зупинили Ви вже свій погляд на режисері майбутнього блокбастера? Це Єжи Гофман чи все ж такі український режисер? Чому б, до прикладу, не Олег Бійма? Згадаймо, як тонко він передав час, національний колорит у серіалі “Злочин з багатьма невідомими” за І. Фран-

ком, або яким чаром сильних почуттів він заворожує у своїм “Острові любові”.

— Я шаную Олега Бійму, але один наш проект за романом “Ключ” уже зірвався. Що ж до остаточного вибору, то не забігатиму наперед. Ми готові покласти на українського режисера, та наразі ніхто з вітчизняних митців не довів, що він готовий узятися за таку роботу. Бодай на рівні творчого горіння, я вже не кажу про тверезі професійні абміції.

— Яка Ваша, як заступника голови НСПУ із творчих питань, думка про створення АУП нині, з відстані часу? Чи не вважаєте тепер, що той акт лише сприяв розколу? Чи не була то весняна вегетація замість принципової реорганізації старої Спілки?

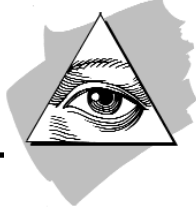
— АУП ніколи не вступала в протистояння з НСПУ. Є багато письменників, які входять до обох цих організацій, але вони ніколи не ініціювали жодних розколів. Це творчі люди, і їм немає коли займатися інтригами.

— Що чекає на Спілку в майбутньому? Невже замок на її дверях, яким ляжав Україну Яворівський, не умовний, а цілком реальний?

— Замок на дверях Спілки тимчасово привертав увагу громадськості до наших проблем із владою. Так, це не найкращий метод протесту, але що вдієш — нас і зараз трусить міліція, всоте перевіряють бухгалтерські папери тощо. Чому? Бо новий господар Криму подивився неситим оком на наші Будинки творчості в Ялті та Коктебелі й сказав, що вижене звідси Бандерівців і віддасть майно “кримським писателям”. Мабуть, таким “писателем” він вважає насамперед себе. Так що Спілку в майбутньому чекає те, що і всю Україну — постійна боротьба за місце під сонцем. Шкода тільки, що до цих ворогів часом приєднуються і свої воріженьки.

Спілкувалася
Марія КУЧЕРЕНКО

СОБОР БЕЗ РИШТОВАНЬ

Микола ЦИМБАЛЮК

Перлина християнського сакрального мистецтва часів Київської Русі, зведена в 1073—1078 рр., неодноразово піднімалася з попелу і руїн: 1230 р. церква “розсілася начетверо” внаслідок землетрусу; 1240 р. зруйнувала татаро-монгольська навала; 1470 р. її відбудував князь Семен Олелькович; 1516 — оновлював князь Костянтин Острозький; у кінці XVII — початку XVIII ст. суттєво добудував і оздобив гетьман Іван Мазепа; 1722—1729 рр., після спустошливої пожежі перебудована до нинішніх розмірів зі збереженням барокового оформлення ззовні; 1999—2000 — відбудована вже в незалежній Україні після того, як 1941 р. більшовики замінували й висадили її в повітря. Сам інтер’єр собору, з часів трагічної поразки Мазепи під Полтавою, зазнавав змін і доповнень — чужинецьких. Але випекти пам’ять народу, спотворити, нав’язати йому своє художнє світобачення Петербургові до кінця так і не вдалося.

Зовнішній вигляд собору в поєднанні з внутрішнім оздобленням витворили цільний ансамбль, у якому чітко вирізняються риси стилю часів мазепинських — козацького Бароко. Цей стиль, наскільки було можливо, прагнули зберегти нинішні реставратори, художники-монументалісти. Всупереч глухому опору з боку нинішнього монастирського намісника — Павла.

До речі, його позиція — не стільки його, як Синоду Російської Православної Церкви, яка не змінилася від XVII століття. Він із самого початку не був згодний із художньою концепцією українського Бароко.

У свій час бароковий стиль захопив усю Європу. Започаткований Мікеланджело, він розвивався й удосконалювався багатьма видатними художниками, архітекторами, музикантами, літераторами. Кожен із них додавав щось своє, поєднуючи його з національними традиціями і філософією життя народу. Недарма той період називають золотим віком мистецтва. Українські митці сподобили мову й дух цього стилю, бо виявився він найчутливішим камертоном української душі. Творіння їхніх рук — картини й ікони, церкви й собори, музичні твори й вірші дихають поетичністю, святковістю, відчувається тонкий смак до яскравих барв, уловлюється відтінок легкої задуми з ледь відчутним присмаком суму. І тут же — розчуленість і сентиментальність, легко-глибокий філософський підтекст. До того ж треба сказати, що в українській традиції завжди була присутня декоративність як домінуюча властивість народного художнього бачення. Якнайширше втілюючи це в церковному будівництві.

Звісно, це суперечило (як і понині) московському світогляду з його нетерпимістю, царепоклонінням, войовничістю, аскетизмом, мучеництвом. Тому не дивно, що після чергової “реконструкції” 1774—1774 тиньк з безцінними настінними розписами майже весь було оббито й заново перемальовано ікони і сцени з життя церкви. Слава Богу, що перед знищенням, викликаного з Петербурга академіка Ф. Солнцева напоумили зафіксувати старовинні розписи. Він ретельно все змалював на чотирьох планшетах: розташування, детальні розміри, навіть кольорові плями. Фахівцям Інституту “Укрзахідпроектреставрація” оті невеличкі рисуночки послужили основою для відтворення інтер’єру собору. Так що його богословська конструкція, вважають знавці, відтворена мистецтвознавцями вірно.

Але для київських і львівських художників-монументалістів малюночків Солнцева було замало. У пригоді стали дивом вцілілі надвірні розписи Троїцької надбрамної церкви, виконані у тому ж стилі українського Бароко. Розробляючи тематичні композиції, розшифровуючи євангельські сюжети вони орієнтувалися на них, зарозуміло перелопачуючи гори старовинних фоліан-

У Великодні дні до Києва поїде патріарх Російської Православної Церкви Кіріл. Його кортеж прослідує, напевно, вулицею Івана Мазепи, що веде до Києво-Печерської лаври. Тою вулицею, яку він ще нещодавно нахабно й цинічно “прирадив” Київській міській раді перейменувати. Чим і переймалась “молода команда” у проміжках між обладками з незаконного продажу землі й комунальної власності київської громади на десятки мільярдів гривень. До речі, настоятель монастиря, Павло, депутат Київради від партії влади...

А тим часом у центральному соборі святої обителі — Успенському знімають риштовання — місцева братія (Московського Патріархату) готується до прийому. У тих стінах, вціліла частина з яких ще пам’ятає щедроти і державну мудрість українського гетьмана Мазепи. Того Мазепи, якого сторіччями кляло-проклинало з усіх амвонів імперії московське попівство.

Володимир Михайлович Прядка, дійсний член Академії мистецтв, народний художник України, художник-монументаліст під час розпису хорів в Успенському соборі

тів, прикрашених книжковою графікою. А далі була справа майстерності, професіоналізму. Розробка проекту почалася 2001 року, і лише через шість років приступили до остаточної реалізації задумів.

На той час уже встигли зробити перший, Преображенський іконостас — 21 ікона. Зроблено його за всіма правилами, з використанням липового дерева, віртуозного різьблення, позолотою деталей. Підприємцем була фірма “Акант”, що спеціалізується на подібних роботах і має для цього достатньо напрацьованого досвіду. Ікони написані киянами — заслуженим художником України Оленою Владимировою та народним — Володимиром Прядкою. Для роботи над рештою святих ликів залучалися не лише фахівці з Києва, а й із

Новояворівська (Львівщина), Полтави тощо. Треба відзначити, що всього в Успенському соборі шість іконостасів, до яких написано майже 200 ікон.

Усередині розпис виконують кілька бригад художників. Купол розписували сини талановитих художників — Андрій Гончар, Максим Стороженко й Олексій Григоров. Північне середохрестя — Олена Владимірова і Володимир Прядка. Південне — родина династія Дмитренків: подружжя Любомира і Тетяна та двоє їхніх синів. Західне — Андрій Гончар. Арки з медальйонами розписував Володимир Черненко.

Андріївський приділ розписує монастирська Троїцька артіль (тобто підпорядковані безпосередньо владиці Павлу), яка до цього працювала в Аннозачатівській церкві.

Сила-силенна роботи ще попереду. Художники тільки-но почали розписувати хори. Непочатий край у східній частині, по той бік іконостаса, де в апсидах розташовуються жертвник, дияконник. Ця частина найбільше збереглася. На стінах і досі можна бачити роботи XVIII ст. Василя Верещагіна, виконані у властивому йому візантійському, точніше московсько-казанському стилі.

На жаль, не все відтворюване в Успенському соборі сприймається однозначно фахівцями. На їхню думку, наприклад, гармонія відтвореного внутрішнього оздоблення собору суттєво буде порушена оздобленням нижнього ярусу стовпів. На вимогу того ж таки настоятеля Павла — який, звичайно, не є глибоким знавцем культової архітектури та іконопису — нижня частина стовпів не розписуватиметься, а оздоблюватиметься каменем — мармуром. Це, безумовно, відхід від першоджерела,

Прибуття до Печерського монастиря іконописців з Константинополя. Гравюра 1661 р.

від внутрішнього вигляду, який собор мав у XVII—XVIII ст. На стовпах були портрети першосвятителів: апостолів, пророків і їх послідовників. Саме вони були стовпами церкви у філософському сенсі, вони були в основі християнського релігійного світобачення. За цими канонами й було розроблено проект. Однак архієпископу Павлу забаглося іншого. І він примусив відмовитися від цього елемента.

Настоятель запевняє, що натомість на не розписаному нижньому ярусі й закладеному каменем будуть ікони в кіотах. Богослови (не Московського Патріархату) все одно вважають, що так воно матиме вигляд завислості, база відірвана, основа відсутня. Але крім того, що таке волонтеристське, позбавлене щирого піклування про відтворення церковної перлини рішення шкодить богословській ідеології, порушує правильність трактування символів, воно є прозоро-прагматичним. Напевно, ставити столи для торгівлі (а їх тут передбачається не один-два) церковним крамом, застучи святих — не зовсім зручно. Хоча це не біблійні часи, коли Ісус виганяв їх із храму, однак краще про людське око, щоб святих за спиною у них там не було.

Передвітарний простір щедро купатиметься у світлі — в стінах чимало вбудованої підсвітки. З центральної бані звисає велике багатосвічкове панікаділо. Такі ж, але дещо менші за розміром є справа і зліва від головного. Раніше у соборі їх не було. Низько опущені вони дещо закриватимуть лики святих.

До руйнування у старому соборі стояв саркофаг одного із найвизначніших українських державних мужів, просвітителя, послідовного захисника християнства і добродійника Костянтина Острозького. На надгробку було викарбувано епітафію: “Костянтин Іванович Острозький воевода Троцький, гетьман Великого Князівства Литовського, після багатьох перемог подоланий смертю, тут похований 1533 року від Р. Х., мав 70 років від народження. Перемог ним здобуто 63.

Здобувши над Москвою і татарами шістьдесят три перемоги, кров’ю забарвлені — Рось, Дніпро, Ольшанка, прибрав і заснував багато замків, багато монастирів, багато святих церков, які в князівстві острозьким і в столичному місті В. К. Вільні вимрував”.

Досі невідомо, чи повернеться саркофаг у первісному вигляді (за часів Катерини епітафію переписали) у свою вічну обитель під купол Успенія Богородиці. Це було б історично, морально і по-християнському справедливо.

Так само, як справедливо було б шанувати пам’ять діячів — подвижників і мучеників українського національного відродження. Не лише нам, нащадкам, а й чужинцям. Не забуваючи про многотерпеливого і талановитого творця неповторної краси, матеріального й духовного багатства не лише Успенського собору, а й незалежної держави — України.

Євген БУКЕТ
Фото автора

ДУХОВНА ОНУКА ШЕВЧЕНКА СПОЧИЛА В КАНЕВІ

“Віра Річ двадцять років працювала над перекладом “Заповіту” Шевченка, доки не підбрала в англійській мові необхідні слова, які точно передали дух твору”. Завдяки цій розповіді Дмитра Дроздовського я збагнув, що Віра Річ була справді унікальною людиною. Елізабет Джоан Річ так полюбила Україну, що взяла собі наше ім'я — Віра й протягом усього життя жила з Україною в серці. Раніше хіба що росіянка Марія Вілінська (Марко Вовчок) демонструвала в чомусь схожу позицію.

Віра Річ (1936–2009)

Про Віру Річ та її діяльність “Слово Просвіти” писало чимало. Вона — всесвітньо відома перекладачка української літератури англійською мовою, секретар Англо-Українського Товариства в Лондоні. Протягом усього життя, починаючи з 1961 року, В. Річ перекладала твори Т. Шевченка (“Кобзар” перекладено повністю), І. Франка, Лесі Українки, М. Зерова, П. Филиповича, П. Тичини, В. Стуса, В. Симоненка, Л. Костенко та інших видатних українських письменників. Авторка сотні статей про українську літературу в англійських журналах.

1997 року Національна спілка письменників України нагородила Віру Річ найвищою перекладацькою нагородою — премією імені Івана Франка. Премію було вручено за вагомий внесок у популяризацію української літератури й культури в англійськомун світі. Восени 2005 року В. Річ удостоїли почесного звання члена Наукового товариства імені Тараса Шевченка. 2006 року її було нагороджено Орденом княгині Ольги.

До самої смерті 20 грудня 2009 року Віра Річ працювала над перекладами. Вона заповіла, щоб її прах знайшов спочинок в Україні поряд із Чернечою горою, де покоїться Тарас Шевченко, якому вона віддала все життя. Про бажання перекладачки бути похованою в Каневі знали також її близькі британські й українські колеги. Останню волю видатної перекладачки згодився виконати літературний критик, заступник головного редактора журналу “Всесвіт”, співробітник Інституту літератури імені Т. Шевченка НАН України Дмитро Дроздовський. “Вважаю великим дивом, що такі волю Віри Річ вдалося виконати, попри всі “технічні” складнощі, — розповідає він. — Я вдячний Любові Голоті за її неймовірно важливу підтримку. Вдячний Гогрю Ліховому, допомога якого стала надзвичайно корисною. Без нього це “переховання” стало б неможливим. Вдячний і Миколі Жулинському та Інституту літератури ім. Т. Шевченка, без підтримки яких багато чого не вдалося б утілити. Вдячний рівненській “Просвіті”. В такі хвилини Україна має об'єднуватися. І, як не дивно, (на щастя!) завдяки Вірі Річ таке об'єднання відбулося. Хоча б на один день.

Віра Річ знайшла спочинок біля Шевченка. До свого 75-річчя, до Великодня вона змогла зустрітися з Тарасом у тому вимірі, в якому говорять не мовою... Віра Річ стала об'єднаним духом для України, яка не може знайти себе в часі”.

15 квітня в Каневі, на “козацькому” цвинтарі зібралися друзі й колеги Віри Річ із трьох країн. Це гості з Великобританії Алан Флауерс — доктор фізики, депутат молодіжного Європарламенту, Гіларі Ширс — редактор журналу “Manifesto” (“Розмаїття”), успадкований від В. Річ, та кузина перекладачки Джейн Тейлор. Білорусь, велику увагу якій також приділяла Віра Річ, представив культуролог і письменник Язеп Янушкевич. Серед гостей і мешканців Канева були також надзвичайний і повноважний посол України, экс-міністр культури і туризму України Ігор Ліховий, директор Шевченків-

ського заповідника Василь Коломієць, дослідниця перекладацької творчості В. Річ Ганна Косів, голова Рівненської “Просвіти”, яка допомагала виготовити пам'ятник із вмонтованою у нього урною з прахом, Світлана Ніколіна. Жалобний захід вів Дмитро Дроздовський.

Було виголошено багато теплих слів про покійну. Лунали вірші й переклади Віри Річ. Мабуть, кожного схвилювали рядки Шевченкового “Заповіту” англійською, який зачитала Гіларі Ширс:

*“Then in that great family
A family new and free,
Do not forget, with good intent
Speak quietly of me”.*

Ось що говорили ті, хто знав Віру Річ.

Ігор Ліховий: “Я познайомився з Вірою Річ ще влітку 1993 року на відкритті пам'ятника Тарасові Шевченку у Львові — місті, яке вона надзвичайно любила, мала там багато друзів. Від канивців нас було троє, адже й пані Віру я теж уже вважаю канивчанкою, бо сьогодні, як і заповіла, вона з'єдналася тут з українською землею. Ще був Олександр Чуприна, який виконував свої пісні й думи біля пам'ятника, передавав свою любов до Шевченка і вітання від Канева, я представляв Національний музей, а Віра Річ читала свої поезії. Вона вже на той час була відома в Україні перекладачкою із слов'янських мов. Вона перекладала не тільки Тараса Шевченка, а й інших класиків: Лесю Українку, Івана Франка, сучасних поетів, поетів золотого відродження початку ХХ століття. Вона багато зробила для білоруської поезії. Востаннє бачився з нею лише два роки тому в Мінську. Віра Річ приїздила на ювілей видатного білоруського драматурга, була у вишній сорочці з Орденом княгині Ольги. Ця жінка показувала нам приклад, як потрібно любити свою батьківщину, як потрібно любити своїх геніїв. Віра Річ була і залишається нашою колегою.

Вона взяла собі слов'янське ім'я, ходила до греко-католицької церкви і робила все для того, щоб англійський світ знав про слов'янську літературу. Коли я дізнався, що вона заповіла знайти свій

останній спокій тут, в українській землі, неподалік Шевченкової могили, я ще раз відчув велич Шевченкового генія. Наскільки він уміє об'єднувати людей”.

Алан Флауерс: “Я вперше зустрічав Віру Річ 1992 року. Вона вже тоді була дуже відомою у Великобританії як журналіст. Я знав її завдяки публікаціям у всесвітньо відомому журналі “Nature”. Протягом 20 років вона сповіщала “туманний альбійон” про успіхи в радянській науці. Але вона писала не тільки про науку, а й про науковців. Віра Річ була поборником людських прав і свобод. Тому вона розповідала світу і про багато

Ігор Ліховий і Дмитро Дроздовський біля могили перекладачки

проблем, з якими жили радянські науковці. Вона була першою, хто сповістив західний світ про трагедію в Чорнобилі. Віра Річ працювала на тонкій межі двох культур — української й білоруської, налагоджувала їхні зв'язки з британською культурою. Шукаючи підтримки західних науковців, Віра Річ звернулася до мене словами Шевченка і вони змінили мій світогляд. Вона — великий вчитель, який допоміг мені, і саме тому я тут сьогодні. Цього дня бажання Віри Річ здійснилося — вона знайшла свій спочинок на канивській землі”.

Язеп Янушкевич: “Легенди народжуються ще за життя. Віра Річ якось розповіла мені, чому не виїхала заміж — бо була закохана в білоруса після війни, який чомусь повірив після смерті Сталіна, що все буде добре, і повернувся в Радянський Союз, у мій рідний Раків. Я ще пам'ятаю який це був незвичайний чоловік — знав кілька мов, викладав історію. А це було небезпечно, адже тоді в Білорусі ми ма-

ли те саме, що маємо сьогодні. Віра Річ дуже пишалася тим, що привезла з Києва Орден княгині Ольги. І хоча зі слів українських колег можна зробити висновок, що Віру Річ недостатньо шанували в Україні, мені, як білорусу, гірко, що Білорусь навіть цього не могла їй дати. Вона працювала 24 години на добу. Бувало, під час наших зустрічей, я опівночі йшов спати — вона ще працювала, прокидався вранці — вона вже працювала над своїми перекладами. Те, як вона розпоряджалася своїм життям — нам за приклад. Ви пізніше тільки осягнете, кого приймаєте у свою землю. Сьогодні нам усім важко уявити скільки тисяч, мільйонів людей по всій Землі читають Шевченка англійською. І це все дякуючи їй”.

Оксана Приходько, доцент Київського міжнародного університету, член рівненського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка: “Моє знайомство з Вірою Річ відбулося в липні 2009 року, в Лондоні, під час однієї з поїздок на конференцію. Тоді збагнула, що невпинний рух і творча праця були її стихією. Словена життєвих сил і енергії, хоча й немолода вже жінка, вона

змушувала бігти за собою так, що я ледь встигала. А скільки цікавих розмов про Шевченка! Запальних суперечок про Шекспіра!

Звістка про смерть В. Річ за кілька місяців потому приголомшила. Не вірилося, що Віри немає.

Я була причетна до виготовлення пам'ятника видатній перекладачці української літератури. Люди, що працювали над оформленням пам'ятника, прокидався вранці — вона вже працювала над своїми перекладами. Символічно, що монумент зроблено у формі книжки, з якої усміхається обличчя молодої Віри у вишиванці й етнічному українському намисті. По обидва боки портрета уривок із “Мені однаково...” Шевченка в оригіналі та англійському перекладі В. Річ. Хоча щиро подякувати тим, хто безпосередньо були причетні до оформлення монумента: Володимир та Сергію Поліщукам, Тетяні Раданевич, а особливо художниці Оксані Новак, мистецька робота якої увіковічила на камені обличчя живої, усміхненої, близької нам Віри Річ”.

Дмитро Дроздовський: “Віра Річ — це маленький гігант. “Маленький” у вимірі фізичному. Гігант — у вимірі духовному. Ця людина, перекладаючи українську літературу в діапазоні від Шевченка до Стуса, втворювала самобутню “англійську Україну”, зрештою, європейську Україну. На жаль, ці колосальні зусилля, як на мене, й до цього часу не були належно оцінені. Віра Річ здобула дві відзнаки від України — премію імені І. Франка та Орден княгині Ольги. Проте ці нагороди прийшли занадто пізно. А зрештою, “митцю не треба нагород”. Тільки ось у чому питання: чи був “народ” у цього майстра? І тут виникає найприкріша відповідь: Віра Річ була заблокована протягом усього життя. Бо заблокованою була сама Україна, і, що найтрагічніше, навіть за Незалежності... В. Річ не мала можливості донести українське слово в дуже точному, адекватному англійському перекладі до світового читача. З боку України вона не мала жодної підтримки. Та не можна сказати, щоб Віра Річ хоча б колись почувалася пригнонено, розпачливо. Вона працювала всупереч часові, всупереч історії. Вона жила своєю Україною, в якій був Т. Шевченко.

Язеп Янушкевич, Алан Флауерс, Джейн Тейлор

Переклади Віри Річ вражають точністю та художньо-метафоричною майстерністю. Вона знайшла свій “золотий перетин” форми та змісту в перекладі. Сьогодні у світі перекладачів Шевченка рівних В. Річ немає. Взагалі класичну літературу новітні тлумачі перекладають верлібром. А для В. Річ ця техніка була чужою. Крім того, сама пані Віра володіла дивовижним поетичним обдаруванням. Зрештою, лише невеличка кількість людей розуміла те, яку величезну вагу мала діяльність Віри Річ.

Життя Віри Річ оновито екзистенційною самотністю. Вона йшла всупереч натовпу. Пригадуємо наше останнє прощання в липні 2009 року в Лондоні. В аеропорту вона пішла в протилежному напрямку, всупереч плину людей. Кожен думав тільки про те, аби не спізнитися на літак. І нікому не було діла до того, що хтось іде всупереч правилам, усупереч звичній логіці. Аеропорт — це мікро модель нашого теперішнього світу: ми живемо і нам байдуже, як живуть інші. Живемо тільки для себе, від'єднані від культури і роз'єднані з собою.

Ця маленька жінка з очима кольору волошок випадала із загальної картини. Вона видавалася анахронізмом, чимось раритетним і дивовижним. Натовп ішов уперед — до виходу на посадку, думаючи тільки про те, щоб не спізнитися. Віра — вона була сама в собі, далеко від метушливого саласу. Вона не думала про хвилини спізнання. Вона думала про Час.

Віра Річ усе життя існувала в думці. Ця людина працювала, попри хворобу, попри біль і самотність, 24 години на добу. І це не метафора. Робота над перекладами стала справжнім психологічним рятунком. Коли думка спиналася над незнайомим словом із художнього космосу Шевченка, вона бралася за твори Франка. До речі, її перший опублікований переклад — “Пролог” до поеми “Мойсей”. В. Річ не знала такого поняття, як втома. Так, вона була самотня, і самотність давала їй можливість осягати буття в непідробності, залишаючи все штучне поза тим. Тому вона й не сприймала культури постмодерну, вважачи її штучною. Не любила снобізму деяких англійських модерністів, як В. Вулф. Але шанувала Толкіна. Взагалі найбільше у світі шанувала науку й науковців, вірячи, що насправді розум може змінити світ на краще. Але цей розум аж ніяк не має бути позитивістським.

В. Річ померла перекладаючи. Переклади В. Річ — не лише репрезентація української ментальності для англійського читача, а й спроба національного, українського самопізнання. В. Річ потрібна насамперед Україні. Колись переклади В. Річ стануть природною складовою в курсах країнознавства середньої школи. А поки що вкотре переживаємо приклад національного забуття.

На пам'ятнику В. Річ викарбувано рядки з Шевченка:
Та не однаково мені,
Як Україну злії люди
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окрадену, збувають...
Ох, не однаково мені.

Це слова-пересторога. Але сьогодні, на відкритті пам'ятника, в Каневі — дивовижна погода: то вітер, то сонце. Все, як у житті. Але сонце таки перемогло. Весна прийшла в Україну. Весна Віри Річ”.

НОВІ ЛАУРЕАТИ ПРЕМІЇ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

Комітет у справах премії ім. І. Огієнка 16 квітня 2011 року ухвалив присудити Огієнківську премію 2011 року, засновану Всеукраїнським товариством Івана Огієнка, Житомирськими обласними державною адміністрацією та радою, Національною спілкою письменників України, Фондом сприяння розвитку мистецтв, Всеукраїнським товариством “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка.

У галузі літератури:

КРАСУЦЬКОМУ МАР'ЯНУ, письменнику, журналісту, м. Кам'янець-Подільський, за подвижницю, творчу, громадську діяльність, за визначні досягнення в українській літературі, за значний внесок у справу популяризації імен видатних українців. Представлений Хмельницькою обласною організацією НСПУ, Всеукраїнським Товариством Івана Огієнка, Кам'янець-Подільським національним університетом ім. Івана Огієнка, Кам'янець-Подільською районною ЦБС.

ПАСІЧНИКУ МИХАЙЛУ, українському поету, автору понад 20 книг, голові Житомирської організації НСПУ, с. Гришківці Житомирської області, за книги

“Не розминутися б з собою”, “Водоспадний злам”, “Бджолині пасовиська”. Представлений Брусилівською районною організацією Всеукраїнського товариства ім. Івана Огієнка, Житомирським державним університетом ім. Івана Франка.

У галузі освіти:

МІТЧЕНКУ ВІТАЛІЮ, художнику-графіку, м. Київ, — за внесок у розвиток графічного мистецтва, книгу “Естетика українського рукописного шрифту”. Представлений Національною академією образотворчого мистецтва і архітектури.

У галузі науки:

ПОЛІЩУКУ ВОЛОДИМИРУ, письменнику, науковцю, доктору філологічних наук, професору, м. Черкаси, — за літературну та наукову діяльність, зокрема, дослідження: “В. Доманицький 3 науковотворчої спадщини”, “Чистому серцем. Пам'яті Василя Доманицького”. Представлений Черкаською обласною організацією НСПУ.

У галузі мистецтва:

МАЛИНОВСЬКОМУ РАФАІЛУ, хореографу, го-

ловному балетмейстеру фольклорного ансамблю національного обряду “Родослав”, викладачу та голові циклової комісії хореографічних дисциплін Житомирського училища культури і мистецтв ім. Івана Огієнка, народному артисту України, м. Житомир, — за багаторічну працю з популяризації українського хореографічного мистецтва Полісся. Представлений Житомирським обласним осередком Національної хореографічної спілки України, Національною всеукраїнською музичною спілкою, фольклорним ансамблем національного обряду “Родослав”.

У галузі громадської, політичної та духовної діяльності:

ГАВРИЛЮКУ ЯРОСЛАВУ, актору театру і кіно, народному артисту України, м. Київ, — за книгу “Крути. Січень 1918 року: документи, матеріали, дослідження, кіносценарій”. Представлений громадською організацією “Історико-культурологічне товариство “Герої Крут”.

Голова Комітету **Павло МОВЧАН**
Заступник голови Комітету **Віктор БАЛЮРКО**
Відповідальний секретар **Микола ПОКРОПІВНИЙ**

СТЕПАНОВА ВЕСНА

Сергій СЛОБОЖАНСЬКИЙ

Початок квітня Одещина відзначила не лише традиційною “Гумориною”, а ще й двадцять дев'ятьма “Олійниківськими читаннями”. Вони вилилися у свято тонкого, а нерідко й дошкульного українського гумору, яким уславився поет-сатирик Степан Олійник. Порядкувала на ньому донька письменника Леся Олійник — мистецтвознавець, публіцист і громадський діяч. Її помічниками стали всі члени великої олійниківської родини — літератори, художники, дорослі й юні читці, співаки й музиканти. Серед них були письменники Олександра Різників, Микола Суховерхівський, Сергій Дмитрієв, Андрій Євса, Дмитро Шупта, бандуристка Лариса Дедюх, композитор і гітарист Наталія Бучель, оповідачі Віталій Краснюк, Ігор Чепель, Олексій Лисак та інші вдатні сміхотворці.

Спершу читання провели для майбутніх філологів у стінах Одеського національного та педагогічного університетів, а потім — у селі Левадівці, де минули дитячі роки Степана Олійника. Гості свята, що прибули з Києва, Одеси й інших міст, поклали квіти до пам'ятника поету, відвідали його рідну дбайливо реставровану хату, меморіальний музей. У клубі, де зібралось все село, Леся Олійник оголосила імена цьогорічних лауреатів літературної премії імені свого батька “В ім'я добра, супроти зла”. Ними стали одеські поети **Олександра Різників** і **Дмитро Шупта**, журналіст **Іван Мельник**. А далі на святі фонтанували веселі жарти і влучні афоризми, гуморески й анекдоти. А ще всі дружно співали своєрідний гімн “Олійниківських читань”: “Левадівка, левада. Степанова весна. Хай світить добрим людям твоя зоря ясна!”

МАРЧЕНКО НІНА МИХАЙЛІВНА

7. 02. 1929 — 15. 04. 2011

Добра, усміхнена й мудра мама Валерія Марченка — такою пам'ятатимуть її ті, що спілкувалися і зналися з цією на рідкість світлою людиною. Вона вміла любити й прощати, вислухати й порадити, а часом і наполегливо навчати там, де бачила, що не було кому вчити і виховувати.

Ніна Михайлівна з сім'ї науковця, сама педагог за покликанням, кандидат педагогічних наук. А склалося так, що добре вихований улюблений син Валерій став її вихователем і навернув матір у свою віру. У гнітючій атмосфері 1970-х років то була історія важка і драматична: поєднати працю в державній установі з вірністю синові, засудженому як особливо небезпечний державний злочинець. Син став християнським неохрещеним, суворо поспівомним у своїй вірі, яка не визнавала авторитету влади тоталітарних кесарів. І тут максималізм материнської любові поєднався з синою вірою. У багатій драматизмом історії українського опору то чи не найяскравіший приклад материнської вірності та безстрашності. Валерій був безкомпромисним, а отже, приреченим. Мати супроводжувала його на останніх етапах і повідомляла всім про те, як убивають сина, аж до останнього дня 5 жовтня 1984 року. Ціною надзусиль вона таки забрала його тіло й поховала на саму Покрову в рідному селі Гатне під Києвом. Любов перетво-

рювалася у вимогливу віру, яку залишив по собі син як заповіт.

Ніна Михайлівна упорядкувала й видала зворушливі і правдиві книги “Листи до матері з неволі”, “Творчість і життя”, “Вірити — і тільки!”. Вона часто виступала з глибокими й повчальними розповідями про сина. Біля неї гуртувалася молодь і вчилися глибоко розуміти громадянську чесноту, забезпечені діяльною любов'ю. Для Ніни Михайлівни то було не просто вшанування пам'яті сина — то було

продовження його справи виховання чесних і сміливих громадян, слово яких сповнене любові до України і віри в Бога. Практично то була наука громадянської активності й відповідальності за долю рідного краю.

За книги про сина Ніна Михайлівна була відзначена премією імені Олени Теліги, а також нагороджена Орденем “За мужність” І ступеня. Вона належала до тих діяльних авторитетних громадян, що дають приклад служіння і залишаються жити в пам'яті поколінь.

Пошарилася за покійною 17 квітня, у Вербну неділю у церкві Благовіщення Пресвятої Богородиці, що біля Патріаршого Собору УАПЦ. Поховали Ніну Марченку у с. Гатне.

Схиляємось у молитві за спокій її доброї душі:
Євген і Валерія Сверстюки, Осип і Надія Зінкевичі, Віктор і Катерина Ющенко, Валентина Попелюх (Стус), Валентина Чорновіл, Микола Плахотнюк, Агата Пашко, Алла Марченко, Семен Ігузман, Раїса Руденко, Петро Вінс, Андрій Григоренко, Раїса Мороз, родина Антоненка-Давидовича, Наталя Кучер, Василь Ов-

сієнко, Інна Філіппова, Ніна Міщанчук, Ніна Романюк, Вахтанг Кіпіані, Зіновій Антонюк, Юрій Балзю, Світлана Кириченко, Леонід Плющ, Святослав Караванський, Ольга Кобець, Євген і Борис Захарови, Володимир Каплун, Мойсей Фішбейн, Ніна Вірченко і Ростислав Доценко, Олександр Сугоняко, Мирослав Симчич, Йосиф Зісельс, Євген і Галина Проноки, Мирослав і Люба Маринівичі, Ірина та Ігор Калинци, Стефанія Шабатура, Микола Матушевич, Ольга Гейко, Михайло, Богдан і Ольга Горині, Левко Лук'яненко, Лесь Танюк, Володимир Тихий, Олесь Шевченко, Віталій Шевченко, Василь і Віра Лісові, Галина Севрук, Ірина Жиленко, Людмила Семикіна, Наталка Осьмак, Степан Хмара, Раїса Лиша, Микола та Андрій Горбалі, Ольга і Павло Стокотельні, Григорій Куценко, Андрій і Марія Кочури, Надія Самуляк, Олена Покрура, Сергій Білокінь, Марія Овдієнко, Петро Розумний, Кузьма Матвіюк, Олесь Сергієнко, Богдан Чорномаз, Лариса і Тетяна Крушельницькі, Зорян і Оксана Попадюки, Марія Гель, Юрій Шухевич, Григорій Приходько, Мирослава Зваричевська, Олександра Різників, Галина Могильницька, Ганна Михайленко, Олена Голуб, Євген та Олесь Обертаси, Галина Возна-Кушнір, Рита і Борис Довгані, Іван Русин, Анатолій Русначенко, Марія Овдієнко, Ростислав Семків, Анатолій Кислій, Людмила Голубчик, Володимир Сіренко, Борис Довгалюк, Леонід Фінберг, Костянтин Сігов, Володимир Мармус, уся школа № 175 імені Валерія Марченка.

Марина АБАЗА,
Одещина

МОЛЮСЯ ЗА УКРАЇНУ

Отче наш, що єси на небесах!

Недосяжний для нас, Ти зі своїх висот бачиш і чуєш усіх разом і кожного зокрема. Ти щедро обдаровуєш благодаттю того, хто чесно й порядно живе на цій землі; хто свій добробут будує власними руками, не принижуючи і не пригнічуючи подібних до себе; хто задля миру і злагоди під Твоїм небом не шкодує ані сил, ані життя свого; хто будує собори на землі і в душі, а соборність — у Державі.

І горе тому, хто, переступивши мудрі заповіді Твої, чинить зло, сподіваючись бути непоміченим і неосудженим. Нікому не дано сховатися від Твого всевидячого ока. Рано чи пізно Ти кожному воздаєш по заслугах. Немає меж Твоїй доброті, як немає меж і гніву Твоему. І це найвища у світі справедливість. Тому молю Тебе, Господи, змусь бриніти в нас оту струну сумління, що єднає наші душі із Шевченковим духом — словом. Відкрий незрячим таїну Твого батьківського благословення сину своєму Тарасу виконати велику місію — об'єднати українців навколо ідеї життя “в своїй хаті” за законами своєї правди й сили.

*Встань же, Боже, суди землю
І судей лукавих.
На всім світі Твоя правда
І воля, і слава...*

Хліб наш насущний дай нам сьогодні. Дай сьогодні, коли ми живемо і славимо Тебе. Щоб завтра не було пізно. А що таке може трапитися, видно з нашого сповненого тривою і болем, сумнівів і непередбачуваного життя. Дехто не без підстав і життя його соромитися називати. Таке собі існування-поневір'яння. Я не кажу, Отче наш, про ту мізерну кількість улюбленців долі, котрі на зубожінні людей зуміли тугу набити собі гаманці, відхопити найласіший шматок. Такі були в усі

До нашої редакції надіслали твір Марини Абази, учениці 7 класу Татарбунарського навчально-виховного комплексу “ЗОШ I—III ступенів-гімназія”, м. Татарбунари Одеської області. Цей твір отримав першу нагороду з-понад 700 письмових творчих робіт учнів з усієї України та з-за кордону, що взяли участь у Міжнародному літературно-мистецькому конкурсі для української молоді діаспори та України “Для тебе, Україно!”, який організував Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою 2010 року.

Родзинка твору в тому, що учениця, взявши за основу молитву “Отче наш”, проаналізувала, що заважає нашому суспільству творити власну справедливу державу і дійшла висновку, що шлях ефективного державотворення нам було вказано “Батьком Нації” — Тарасом Шевченком, що його заповіді цілком відповідають Божим заповідям. “Йдеться, Боже наш, не про те,

часи — і тоді, коли сина Твого Ісуса Христа розпинали, і сьогодні, коли прагнуть розіп'яти цілий народ. Поверни їх, Господи, на путь праведну, змусь покаятись і схаменутися.

*Боже мій з тобою!
Мій краю прекрасний,
розкошний, багатий!
Хто тебе не мучив?
Якби розказать
Про якого-небудь
одного мазната
Історію-правду,
то перелякать
Саме б пекло можна.
А Данта старого
Полупанком нашим
можна дивувать.
І все то те лихо,
все, кажуть, од Бога!
Чи вже ж Йому любо
людей мордувать?
А надто сердешну
мою Україну.
Що вона зробила?*

*За що вона гине?
За що її діти
в кайданах мовчать?*

Молю Тебе, Творцю неба і землі, нехай на повну потужність, чітко і безперервно запрацюють заводи і фабрики, шахти і будови, розвивається землеробство — споконвічне ремесло українця. Це уможливить суцільну зайнятість роботою, яка годує і зодягає, без якої людина перетворюється на потенційно соціально злу істоту. Де вже тоді говорити про якийсь її духовний злет! Зваж на це, Господи, і не допусти, аби шмат черствого хліба став причиною загального розладу та неспокою. Примусив замислитися над Шевченковою засторогою тих, хто “орють лихо, лихом засівають. А що вродить? Побачите, які будуть жнива!”

І прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим.

ШЛЯХ ІСТИНИ

щоб сьогодні говорити Шевченковими словами, хоч вони й витають над нами і часто дуже доречно просяться на уста, йдеться про таку відповідальність за долю мови й народу, яку мав Тарас Шевченко, про духовність, чистоту душі й мови, бо бруд на вустах — це бруд на серці й у голові, — слушно пише Марина, — і якщо Шевченко не болить тим, чиє серце не йде разом із ним шляхами шукачів правди і волі святої, хто не поділяє визначальних Тарасових цінностей і устремлень, той стає не здатний підніматися сходами духовного поступу, а значить — не має права бути проводирем нації або просто керувати людьми”.

Сподіваємося, що нашим читачам буде цікаво, як мислять сучасні діти, патріотична молодь, тому наводимо найсильніші уривки з твору.

Прости нам, Господи-Людинолюбцю, найбільший наш гріх — оте малоросійство, що вкорінилося ще за часів Петра I, який люто й патологічно ненавидів усе українське, а найбільше — українську мову, над якою збиткувалися з його легкої руки десятки й десятки поколінь вінченосних і компартійних вождів. Ми багатьом прощаємо й простили образи свої. Але ж чому ми самі не змінилися, чому й сьогодні багатьох із нас точить, мов черв'як, отой комплекс меншовартості? Чому не звертаємося до унікального дороговказу — “Кобзаря”, яким Тарас Шевченко раз і назавжди утвердив Україну й українство? Саме українство, а не малоросійство, яке не прийняв змалечку й довіку, бо в нього була Україна і він був її сином. Він, як святиню, цінував гарне українське слово й високо піднявся до розуміння людинолюбчої, націє-

творчої суті мови, виразив її у животворящому слові, у словах правди й істини...

Ненависть, розбрат, озлоблення, жорстокість, блюзнірство, підлість, злодійство, підступність, зажерливість, обман — ось те, і йому подібне, яке ми не хочемо брати і не візьмемо у нелегку дорогу власного державотворення.

І не введи нас у спокусу, але визволи нас од лукавого.

Боронь нас, Боже, від лжедрузів, а від ворогів ми якийсь убережемося. І просвіти розум, просити погрішності тим, хто не без лукавого збився на шлях духовних блудників і політичних флюгерів, хто позавчора до самозабуття вклонявся Тобі, вчора на всі лади гудив Тебе, а сьогодні, звівши вгору зрадливі очі й склавши долоні рук, удають із себе набожних. Фарисейство не приховаєш.

Молю тебе, Отче наш, вбережи кожного із нас від морального і фізичного розпаду, від втрати свого національного коріння й забуття Батька Нації — Тараса Шевченка, якому чомусь відвели лише четверте місце в проєкті “Великі українці”.

Тільки Ти, Святий Боже, Святий Кріпкий, Святий Безсмертний, можеш помилувати нас, наділивши мудрістю та силою духу нашу владу: і Президента, який би вверг нашу молоду державу цілою і неушкодженою на тернистому шляху незалежності; і парламент, аби він творив із Твоею допомогою праведні закони; і наш уряд, аби він денно і ношно підкувався про свій народ і нас, дітей.

*І забудеться срамотня
Давня година,
І оживе добра слава,
Слава Україні,
І світ ясний, невеличкий
Тихо засіяє...*

Молю Тебе, зроби так.

Бо Твоє єсть царство, і сила, і слава, Отця, і Сина, і Святого Духа, нині і повсякчас, і на віки вічні. Амінь.

«...УКРАЇНО — ОЦЕ ТВОЇ ДІТИ»!

Наталія САВЧУК,
член правління Рівненського
обласного об'єднання
ВУТ “Просвіта”

Майбутні медичні працівники, які прийшли на навчання до державного медичного коледжу здебільшого із сіл Полісся, Волині, Поділля, знають і люблять Шевченкове слово. А в Рівному долучаються до пізнання, збереження і примноження духовних витоків краю: мандрують за літературними адресами минулого й сучасного міста, Самчуковими шляхами, беруть участь у літературних імпрезах, ювілейних вечорах (Павла Тичини, Лесі Українки — цього року), декламують вірші на конкурсах, самі пробують поетичне перо.

Активні учасники спільного проєкту управління освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації та обласного об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка “Перло многоцінне”. Саме в цьому проєкті за свої оригінальні й самобутні поезії стала лауреатом конкурсу Тетяна Корзунецька, студентка І курсу відділення “сестринська справа”.

У конкурсі “Найстаріший Кобзар” у моїй родині”, започаткованому цього року спільно з управлінням освіти і науки облдержадміністрації, обласним об'єднанням “Просвіта” та обласною організацією Національної спілки письменників теж є лауреат із медичного коледжу.

На Кременеччині, у бабусі, віднайшла “Кобзар” 1942 року видання студентка І курсу Оксана Жовтан і описала, як з'явилася книжка у родині.

Саме у Шевченківські дні у коледжі відбулася знаменна подія: гостинно відчинила двері народознавчій світлиці. Ініціатором та організатором створення якої стала викладач методики української мови та літератури, керівник обласного об'єднання викладачів-філологів вищих навчальних закладів І—II рівнів акредитації Валентина Степанівна Сондак. Вишиванки, побутові речі, передані бабусями з доколишніх сіл і міст, роз-

містили у світлій, ошатній, майстерно оформленій світлиці.

Пошановуючи пам'ять Великого Кобзаря, щоразу переконуємося в актуальності його слова. І тоді, і тепер, коли плетуться інтриги щодо двомовності, неоднозначні висновки навколо доцільності функціонування Інституту українознавства, уроків, факультативів українознавства. Та все ж, життя йде своїм природним шляхом: молодь відтворює національні традиції, популяризує їх, аби передати прийдешнім поколінням і “Не вмирає душа наша, не вмирає воля...”

СЛОВ'ЯНСЬК — МІСТО, ДЕ ПАМ'ЯТАЮТЬ...

Василь
НОВОРІНСЬКИЙ,
м. Краматорськ
Донецької обл.

Свято Тараса і далі продовжує крокувати по всій Україні, — і в Донеччині, і в Галичині, на Закарпатті й на Буковині. Адже не хлібом єдиним живе людина. Не за горами і друга, віковична, хоч і жалобна пам'ятна дата для українського народу — День повернення та перепрошення Батька Нації на Дніпровських кручах рідної України.

Ось і в донбасівському місті Слов'янську думають і розмовляють своєю рідною українською, пам'ятають і люблять Тараса.

Володимир Савенко, голова міського об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка:

— Що веде, що кличе людей до бронзового погруддя Співця поневоленої і Провісника Вільної України? Просто у кожного із них є що сказати Батькові нації.

Настоятель храму Всіх Святих Української Пра-

вославної Церкви Київського Патріархату отець Володимир запалив свічку пам'яті і відправив молебень за Україну. Очільники міських організацій “Просвіти” і “Свободи” Володимир Савенко і Оксана Нечипоренко привітали присутніх. Майстерно прочитала уривки з багатьох творів Т. Г. Шевченка просвітянка, ветеран педагогічної праці Марія Колеснікова, свій новий вірш “Бережіть мову” прочитав поет Анатолій Данильченко. Затамувавши подих, всі слухали виступ одинадцятирічного Тараса Нікітіна з Райгородка. І вірш свій Тарасик так і назвав — “47” — за земним віком Кобзаря.

Та найбільше було виступів, які торкалися бід теперішньої України. Про наш громадянський обов'язок, раз уже ми йдемо Шевченківською вулицею, Шевченківською дорогою нагадали Михайло Нечипоренко, Людмила Величко, Ольга Денисенко, Євстахій Копач і гість із Красного Лиману, просвітянин Борис Вальх.

ТРИКРАТНА ІЛЮЗІЯ КАРТИНИ ОЛЕГА ШУПЛЯКА

Тетяна БІДЗІЛЯ,
м. Бережани, Тернопільська обл.

Талановитий художник із Бережан, що на Тернопільщині, Олег Шупляк створив унікальну, єдину у своєму роді картину з... **потрійним змістом** “Наша дума, наша пісня...”.

На перший погляд картина являє собою традиційний український пейзаж. На схилі пагорба під сухою вербою сидить старенький кобзар, вдаліні розкинулося старосвітнє село, долиною поміж пагорбамі стелиться туман. І нічого дивного тут не було б, якби не хитромудра ілюзія, у результаті якої старі стріхи та дерев'яна цер-

ква не явили б нам образ Івана Франка, а персонажі другого плану — Лукаш і Мавка — портрет Лесі Українки. Та й на тому магія картини не закінчується — усі ці дивовижні ілюзії є лише фрагментами єдиного цілого — лику нашого геніального поета — Тараса Шевченка. Ці три величні постаті наших титанів слова доповнює зримо-незрима подоба Русалки Дністрової (мимоволі згадуєш славного просвітителя Маркіяна Шашкевича, 200-ліття якого відзначатимемо цьогогоріч). А всі разом вони творять пафосний і величний символ духу української нації. Містика картини настільки потужна, що варто хоч раз вдумливо вдивитися в неї — і вона залишиться в пам'яті назавжди.

— Картини з подвійним змістом, — каже автор, — не є чимось абсолютно новим. В інтернет-мережі можна відшукати кілька десятків таких творів. Але оригінальних схем, за якими вони створені, ще менше. А роботи, які крім самої ілюзії несли б у собі ще й смислове навантаження, відповідне до зображуваного, а також мали б більш-менш пристойний художній рівень, можна порахувати на пальцях. Класиком цього жанру прийнято вважати Сальвадора Далі. Геніальний Сальвадор досить часто використовував подібні прийоми у своїх картинах із подвійним змістом. Але я спробував, вибачте за ще один каламбур, піти далі за Далі, — посміхається художник, — я створив картину з потрійним змістом. Лише в одній своїй роботі “Лице смерті” Сальвадор Далі намагався втілити цей прийом. Але там застосована досить проста схема — повторення одного й того ж об'єкта (черпа). У моїй картині всі складові різні, немає повторів. Тому, якщо хтось представить мені роботу, де застосовано такий же прийом, як і в мене (трикратна ілюзія),

я з радістю подарую йому свою картину.

— **Пане Олеже, як довго Ви працювали над цією роботою?** — цікавлюся в митця.

— Власне над самою картиною “Наша дума, наша пісня...” я працював недовго, але матеріали для неї підбирав 20 років. Картину складено з моїх попередніх праць. Першу картину з подвійним змістом — “Портрет Шевченка” — я створив 1991 року. Вона й стала основою. У мене ціла серія таких картин. Деякі можна побачити на моїх сторінці в інтернеті (arts.in.ua/artists/MrOlik/f/9129). У цих роботах для мене важливо досягти граничної ясності і повноцінності обох “змістів” і за логікою, і за формою зображеного. Наприклад, я не користуюся методом, який застосовував славнозвісний Джузеппе Арчімбольдо та його послідовники — вони створюють портрети, накопичуючи купу різних предметів, фруктів, морепродуктів тощо. Я вважаю, чим простіша формула ілюзії, тим вона чистіша й унікальніша. Як у математиці чи хімії. Тому намагаюся уникати надуманих деталей, щоб картина сприймалася природно, незалежно від закладеного в ній підтексту. Також для мене важливо застосувати власні, унікальні схеми та прийоми, які не використовувалися ніким раніше. Якщо ж окрім змісту в роботу вдається внести трохи доброго гумору — тоді я особливо радію.

— **Чи важко створювати такі оригі-**

“Наша дума”

нальні, непередбачувані картини-каламбури?

— Взагалі-то, зізнаюся чесно, я рідко звертаюся до цього жанру. В основному працюю в постмодерновому напрямі, а це — абстракція, символічні композиції. Іноді повертаюся до традиційного реалістичного пейзажу. А ідеї картин із подвійним змістом приходять час від часу якось самі по собі, ніби зовні, чи, може, навпаки — з глибини підсвідомості. Мені лишається тільки їх матеріалізувати. Такі речі не можна спланувати заздалегідь, тому я не намагаюся цього робити. Моя постійна потреба — працювати творчо, а творчість, як відомо — непрогнозована.

“Леся”

Валентина ЄФРЕМОВА,
мистецтвознавець,
заслужений працівник
культури України

«ЙОГО ВЕЛИЧНІСТЬ ЕТЮД»

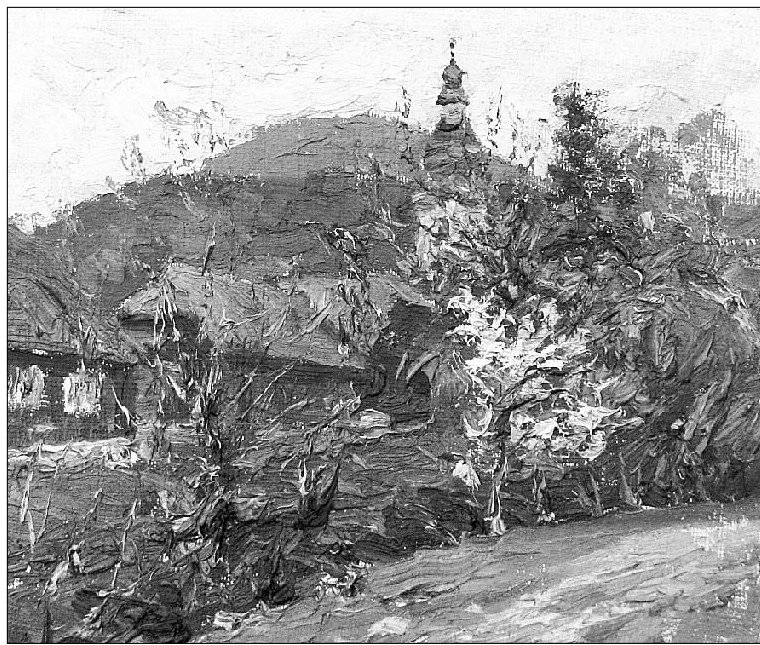
Новий творчий проект під назвою “Його величність Етюд” представив Олександр Пархоменко в музеї-маєстерні Івана Кавалерідзе. П'ять художників наповнили виставкові зали подихом весни, романтики, вишуканої краси. Всі вони: Володимир Гурін, Катерина Кудрявцева, Віолета Монсевич, Панас Титенко та Віктор Шульга випускники Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури, учні провідних живописців України. Їхні плернерні замальовки насичені життєдайним подихом весни, яка дарує ліричні почуття, сплеск емоцій, калейдоскоп бурливого вражень. Ось і кружляє в туманних вуалях ніжна зелень садів і пагорбів, прозора блакить гірських верхівок, затишних полонин Закарпаття...

Етюдний твір передає захоплення художника побаченим мотивом. Як правило, це перша ланка для створення завершеного пейзажу, тематичної картини або жанрового полотна. Хвилювання художника переноситься в кольорах на полотно, наповнюючи картину особливим емоційним станом. Майстри світового рівня створювали до сотні етюдів, надаючи своїм композиціям особливої виразності. Все, що представили митці на виставі, зачаровує красою, на яку щедра українська земля.

Закарпатські краєвиди особливі. У них переважає велич па-

норамних мотивів гірських обрисів, романтика полонин та затишність невеличких поселень, освячених куполами церков, серед яких гомонять прозорі річки. Вражає відверта й невимушена краса хаток в оточенні квітучих садів і городів, біля яких поруються люди. Джерельна чистота вирує навколо, приваблюючи до творчості мистецькі душі...

Створити художній твір в умовах миттєвих змін погоди не так просто. Треба вихопити сонячні розсипи, які наздоганяють проливні хмари або накривають густі тумани... Художники вдало впоралися із поставленим творчим завданням. У творах заслуженого художника України **Віктора Шульги** (випускник НАОМА, майстерня професора В. Шаталіна) тремтить срібляста гамма, наповнюючи картини “Село”, “Карпати”, “Ранок у Миронівці” особливим хвилюючим змістом, а яскрава індивідуальна манера живопису митця заворує вишуканою палітрою. У серії етюдів **Катерини Кудрявцевої** (майстерня народного художника України В. Гуріна) відчувається напружений стан очікування... Вона захоплено поспішає передати промені сонця на кронах дерев, куполах церков, бо вже насуваються хмари і сховається первозданна краса, яку побачила художниця: “Іде туман”, “Під горою”, “Дошовий день”. Своє відношення до плернерного живопису

В. Гурін, “Карпатські мотиви”

су мисткиня передала відверто: “Плернер вчить художника не тільки малювати природу, а й відчувати її душу та настрої”.

У **Віолети Монсевич** (майстерня народного художника України М. Гуйди, переможниці конкурсу живопису ім. В. Шаталіна) відчувається потяг до монументальних, панорамних мотивів. У невеличких за форматом картинках дихає велич Карпатських гір, милують серце “Засніжені красуні”, “Мотив з квітучою сливою”, “Долина неймовірної краси”... Дзвіниці

освячують сільські хатки, створюючи особливий святковий настрій, який мисткиня вдало передає насиченим живописом. Кольорові акорди художниці майстерно вихоплюють із загальної композиції особливі предмети, форми, які стають домінуютою загального творчого задуму.

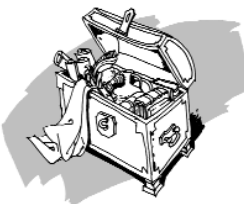
Панас Титенко (творча майстерня В. Шаталіна) вмів заворушити глядача своєю енергійною манерою живопису, в якій темперамент митця впливає на почуття глядачів... “Плернер — чудовий

урок ширості, який природа дає живописцю”, — стверджує художник, і наповнює свої твори сонцем, світлом, теплом людських стосунків. Про це свідчать картини “Друзі”, “Закарпатське подвір'я”, “Етюд з копицею”.

Для **Володимира Гуріна** (майстерня професора О. Лопухова) етюд — таке ж священнодійство, як молитва “Отче наш”. Його твори притягують своєю романтичністю, у якій грають сріблясті мерехтіння, підкреслюючи красу дерев, пластику дахів сільських будинків. У якомусь дивовижному ритмі цимбал і трембіт тремтять крони дерев, рухаються хмари, проглядають стежки... Там немає другорядного. Варто зупинитися на етюдах, сповнених особливого темпераменту: “Карпатська дзвіниця”, “Яблуневий сад” або “Карпатські мотиви”.

У вітальному слові народний художник України, відомий живописець Василь Гурін побажав зуміти відчутти золоту середину в процесі створення живописного полотна. Бо зрозуміти завершеність картини досить складно. Можна загубити перше, і, як правило, сильне враження... А знайти межу — це вже залежить від таланту й професійності.

Весну треба відчутти і вдало відтворити свої почуття життєдайними кольорами... Завітайте в галерею “Імпресія” на Андріївському узвозі, в приміщенні музею-маєстерні Івана Кавалерідзе, і переконайтеся, як широко й відверто розкрили митці свої душі й серця, даруючи нам гармонію весняного пробудження.

“Ми, українці, маємо чудові традиції, що допомагають нам вижити в цьому світі”.

ВЕЛИКОДНЯ ПИСАНКА ЯК СИМВОЛ ВОСКРЕСІННЯ

Вишиті ікони Тетяни Балан

Олексійко Ковальчук із власним виробом та Людмила Проценко за роботою

Людмила ЛЬБЕНКО
Фото **Олеся ДМИТРЕНКА**

18 квітня у Київському міському будинку вчителя відбулося містечке свято “Великоднє писанка”. Досвідчені викладачі провели для всіх охочих майстер-класи з писанкарства, виготовлення мальованок, витинанок,

ляльок-мотанок. Тут-таки відбулася і великоднє виставка, на якій, зокрема, представлені унікальні вишиті ікони вчительки за фахом Тетяни Балан, та вишита мапа України Тетяни Протчевої, про яку газета “Слово Просвіти” писала в ч. 13. На цій мапі кожен регіон нашої країни прикрашений традиційним, притаманним

саме йому орнаментом. У рамках свята кожен учасник міг зробити свій стібочок на цьому дивовижному полотні.

На майстер-класах дізналися багато цікавого. Наприклад, чим відрізняється писанка від мальованки. У писанці завжди використовується певний піктографічний орнамент, і традиції малюнка порушувати не можна. А зразків орнаменту, як розповіла Людмила Проценко, керівник

творчого об’єднання “Писанка-рик” Центру позашкільної роботи Святошинського району Києва, існує понад 3000. Перш ніж занурити яйце у фарбу, спеціальним інструментом наноситься візерунок із воску, а після того як виріб пофарбується, віск зчищається і проступає білий малюнок. А от мальованка — це те, до чого ми з Вами більше звикли. Тут уже повний простір для творчої уяви — квіточки, метелики, зірочки тощо, які виконуються пензликами. Навчали також робити витинанки — мереживні прикраси з паперу. А ляльки-мотанки виготовляли зі звичайних різнобарвних паперових серветок.

“Дуже люблю такі речі і мрію навчитися їх добре робити”, — так гості свята відповідали на запитання про те, що їх сюди привело. Діти й дорослі (а були серед гостей і такі), що взяли участь у майстер-класах, захоплено переймали досвід педагогів, і виробили, що в них виходили, вже стали продовженням прекрасних мис-

теських традицій, притаманних нашому народу. “Знаєте, а я цього року зробив уже одне яйце”, — із невимовною гордістю вихвалявся маленький Олексій Ковальчук, учень 92-ї школи. Він зберігає дорожочинний виріб серед найдорожчих своїх іграшок.

Це й справді прекрасно, що в самому центрі нашої урбанізованої країни знайшлися ентузіасти, які допомогли іншим доторкнутися до чистих і животворних джерел українського духу й давніх народних традицій. Бо хіба ж може бути прекрасніший подарунок до Великодня, ніж його символ, виготовлений власними руками!

“Третій рік поспіль ми проводимо це свято, запрошуючи сюди майстрів, які хочуть повернути дітей до витоків української держави, адже ми, українці, маємо чудові традиції, що допомагають нам вижити в цьому світі”, — підсумувала Віра Іванівна Єфименко, завідувачка кабінету методичної і краєзнавчої роботи Київського міського будинку вчителя.

Гурток дизайну школи-гімназії № 48

Євген БУКЕТ

ПИСАНКА — СЕЛО

Що для нас Великдень? Це урочисті церковні дзвони, свічка, писанка, паска, весна, гаївки... Як багато святкових і теплих атрибутів одразу спадає на думку. Чомусь у пам’яті сплило Шевченкове: “Село на нашій Україні, неначе писанка, село...”. Я Великдень завжди зустрічаю в рідному селі. Зацікавився, а чи є в Україні села, назви яких асоціюються з Великоднем?

Пошук відповіді на це запитання виявився неймовірно цікавим. Так, у Корецькому районі Рівненської області є село Весняне, а у Великобурлуцькому районі на Харківщині — Ячне. Маємо в Україні аж п’ять Гаївок

— дві на Кіровоградщині, і по одній на Волині, Одещині й Полтавщині. Писанці — село Покровського району Дніпропетровської області. Свічківка — в Драбівському районі Черкаської області. Також несе води карпатськими горами річка Свіча — права притока Дністра.

А на Кіровоградщині, у Долинському районі є село Писанка! Так, село — як писанка, це — зрозуміле, близьке кожному з нас. А от Писанка — село, це принаймні для мене стало несподіванкою. А скільки ще подібних несподіванок зберігає щед-

ра українська земля? В кожному нашому селі та навкруги нього є десятки, а то й сотні мікротопонімів — назв кутків, вулиць, рівчаків, канавок, перелазів, кушків, лісочків, наділів... Серед них, переконаний, тисячі пов’язаних зі світлим весняним святом Великодня. Шкода лише, що не всі ці назви досьогодні зафіксовані, не всі досліджені... Але незабаром кожнісіньким куточком нашої Батьківщини прокотиться великодній передзвін і скрізь лунатиме: “Христос Воскрес — Воістину Воскрес!”

Тетяна Балан — вчителька і майстриня

КОЛИ СОНЦЕ КУПАЄТЬСЯ

Віра КИТАЙГОРОДСЬКА

Від Різдва до Великодня — рукою подати. Тому добрі г'азди, одпровадивши Різдва Св'ята, починили старати все, що знадобиться на Світлу Неділю. Перш за все дбали — про петльоване борошно найвищого г'атунку, яке можна було дістати у Динівцях на Хотинщині, де стояв добротний механічний млин, або ж у складчину привезти з Дунаївців, найнявши перевізника Вікторка, що двічі на день перевозив через Дністер, або ж принести з Неполоківців на плечах. Млинів у Буковинських селах було чимало, та всі вони мололи переважно разове. До 1940 року два петльові млини гудили над Суршею і в мого діда Андрія. Та всі вони по каменю були розтягнені нібито до колгоспу. По дорозі все рознеслося, що куди. Отже, борошно до середопістя має стояти у сундуку для зерна, у мішку, назначеному спеціальною міткою — переважно — червоною вовняною ниткою, освяченою минулого Великодня у кошику. У бурдейчику підостає поросля, у кошарі — похитують боками кітні вівці. Порося, начинене домашньою локшиною з чорносливом і чебрецем, покладуть у коритце, в якому підходить тісто на паски і нестимуть після кошика святити, а овець здохть за три дні до Великодня, аби наскладати солока на свіжий будз...

А поки що на сорок св'ятих палають у городах вогні з торішнім хмизом та листям, діти підсипають у жар картоплю та обмурзани попелом і розсипчастою мериканкою бігають довкола вогнища. Дим того переприлого терня, картоплі й кукурудиння так солодко лоскоче нідри, заходить ув очі і навіть у вуха, що вже самими кінчиками невидимих, лише здогадуваних рецепторів вловлюється запах паски, яка нестримно наближається.

Після великих вогнів на обійстях хлюпоче велика вода. Йде природне, набуте у свідомості з незапам'ятних часів очищення від старого, перетлілого, пересумованого, переплаканого. Перуться рушники і сорочки, скатерки, пішвики і хідники, підсинюються у пупіньковій синьці, крохмалються у картопляному крохмалі. Занесене до хати прання пахне трохи димом, трохи зеленим вітром і трішечки краплистим дощем, що вперше змиває розтоплену зі сну землю.

До квітної (вербної) неділі все те прання має бути викачане кочавкою, або вигладжене праскою на вуглю і почеплене над образами, над рамками з дідизною, що займає півстіни, над вікнами та дверима. А сорочки вже чекають свого часу зверху у скринях, помінявши місцями з теплими свитками, байбараками та гачами.

Найбільше роботи у передвелокодній тиждень припадає на Чисті Четвер та Суботу, бо Страстна П'ятниця належить церкві. З досвітку поважні сімі — від того, що ще лиш вчиться ходити і до того, хто вже ледве ходить, ідуть до храму на виніс плащаниці. І хто досі не встиг, ще має час сповідатись. А напередодні, у четвер, миються вікна, двері, сходи, купаються діти, батьки, стариня, викладаються на четвертий ріг подушки у великій хаті, застеляються підзірники, обмикується все, що ще треба підправити.

Багато г'аздинь у четвер печуть великодні паски (бо у п'ятницю не можна), а г'азди налаштовують діжки до буженини, копченого сала та ковбаси.

І як тільки починає з'являтися перший димок, його вже чути пря-

нощами, які густо обсіпають м'ясні великодні страви. Для цього береться чебрець, коляндра, часник, чорний і червоний перець, насіння любистку, перетирається з сіллю і настоюється годину-дві, а вже потім обкачується м'ясо.

А тим часом бабця перевертає п'ять разів положану кишку на ковбасу, обшкребує її з середини, засилає сіллю, щоб трохи ствердла.

Тут таки готується фарш з двома третинами свинини, однією — телятини чи баранини. Сало нарізається дрібними кубиками. Часник товчється у австрійській ступці разом з чорним перцем, коляндром та зернами гірчиці. Коли перепущене на крупну м'ясорубку м'ясо скрашується салом і прянощами, додають жменьку борошна, півсклянки води, троє яєць, дві ложки солі, і добре вимішують, з обох боків готують ковбасу середньої довжини (щоб не черкала вогню та дна) зав'язують шпагатом і настоюють пару годин. Її можна запекти у печі, але краще коптити у діжці, або ж на черені лозниці для сушення слив.

Аби вона довго стояла, коптять, як і сало та буженину, у кілька прийомів. Поки на подвір'ях кипить робота, у церквах ідуть безперервній служби, бо ж Великдень — це свято не лише живота, а торжество житія. По дванадцять разів до акафісту жінки-мироносиці стають на коліна, благують Бога простити людям всі гріхи — великі і малі, свідомі і не свідомі, покаянні і не покаянні. Сльози бринять на їх очах, і Бог, певно ж, бачить їх і чує, бо і його, Христову мати, так само молила про спасіння людства від гріха, народивши і віддавши на жертву за це свого Сина. Співають черковні хори, де поодинокі басують раритетні на цей час діди, дзвонять дзвони, кличучи всіх пам'ятати про основне — людяність і милосердя. І українці у своїй основі ще тримають обітницю перед Богом тримати його у своєму серці. Бо, інакше, не зійде благодатний вогонь.

А тим часом, у великих печах просто неба (Хотинщина, Кельменеччина, Новоселиччина) або ж у просторих літніх кухнях (Кіцманщина, Заставнівщина), або ж і обладнаних під прихожі — кухні — ідальні сінях (Вижниччина — Путильщина) розкладається вогонь під великодні паски. Аби її замисити треба вбрати чисту сорочку, чисту хустину, сказати молитву. Насіяти у ко-

рито четвертину його вмісту борошна, дати зігрітись.

На молоці з цукром розчинити у діжечці дріжджі, накрити полотнищем.

У зігріте і перетерте з вершковим маслом борошно всипати склянку родзинок, влити дванадцять збитих із цукром жовтків, додати ванілін і корицю, замисити туге тісто. Хай підбуває 2-3 години. Перехрестити ребром долоні, залишивши на ньому знак хреста. Накрити полотняною скатертиною. Поки підбуває розчина, можна готувати крашанки. Червоно-брунатні вийдуть у відварі цибулиння, скуппійові — у відварі цвіту скуппії, голубі у суцвітті волошок та петрового батога, жовті — у цвіті кульбаби. У моєму селі писали і писанки — переважно сорокаклінці, вітрами, безконечники та рибкою. Це були жовтогарячі, зелені та скуппійові фарби на чорному тлі.

Загалом же на Буковині існують сотні писанкових сюжетів, збережених від шумерських і трипільських часів, доповнених кожним поколінням новими барвами і символами. Зразки сонцевялення, плодючості, птахів, риб, оленів, тризубів, хрестів, водяних знаків, нескінченності світу нині можна побачити у безцінних колекціях М. Фірчука, М. Шкрібляка, Н. Суруджій. За останнє десятиліття у малих і великих школах, позашкільних закладах відновлено гуртки писанкарства, де юні вчаться виводити писачками, вмоченими у віск, родові символи. Старання своїх нащадків, очевидно, бачать і тішаться ними душі померлих пращурів, яких живного четверга відпускають із того світу відвідати родину. Тому в цей день не можна нічого а ні сіяти, а ні чистити в саду-городі.

З четверга починають давати за поману за вмерлих родичів.

Коли вже підбуло тісто до половини вербового тесаного корита, г'аздиня бере свяченої лози, хрестить нею челюсті печі, кладе вербу на дубові дрова і розпалює вогонь. Замішується розчина ще раз (якщо зарідка, підсипається борошно). За годину розкладається тісто у змащені олією ринки (третину форми), і чекає, щоб підійшло. Коли ж у печі світлится, підстрибуючи, дрібні, як світлячки, вуглики — піч готова. Коцюбою згортається грань, пересипається у плити, де варитиметься холодець. За п'ять хвилин можна саджати ринки з тістом до печі. Всадивши, черкають

Паски вдалися! Фото автора

лопатою стелі, аби тісто росло високо. Затулюю затикають піч не одразу, аби загніт не дуже взяв, бо не дасть вирости паскам.

Якби хтось колись узявся зробити перелік всього, що має зробити українська жінка лише перед Великодню не ділею, поминув би дивовижі і Гіннеса, і Нобеля, філософії Гегеля і Реріха. Це називається — обійняти весь світ — з небом і землею, вогнем і водою, тілом і душею. До Великодня має бути готове все: город і хата, родина, гостина і душа. У моїх земляків усі ці міри істини настільки відлагоджені і відгармонізовані із Всесвітом, що з їх побуту і світогляду можна списувати зразок ідеального суспільства. Бо наші жінки вміють знайти оптимальне місце, порядок і лад кожній речі — одухотвореній і не одухотвореній (хоч останньої, очевидно, у нас немає: все живе і все поважне) все тішиться своїм існуванням і дає жити і проізорстатися (як у Довженка) іншим.

Окрім безкінечної домашньої роботи ще треба бігти до церкви, увечері, в п'ятницю, познімати з ікон жалібно убранство, помінати на свіже, вишите квітами або ж дивовижною геометрією (як у Г. Гараса) рушникове царство. Сяють новизною хати, церкви, храми, каплиці.

Вичесано городи, сади, квітники, побілено корівники, вівчарники, курники, підведено фарбою підмурки, штахетники, вікна і двері, поглянцовано карпатське каміння і кольорову бруківку, куплено нові ікони і свічки, висаджено викладжені великодні кошики, що чатують на видному місці ще від четверга.

У саду димить коптілля, у печі дозрівають і пахнуть на півсвіту паски, на плиті побульке холодець, у чавуні закладається великодні бабка з домашньою локшиною з сиром, чорносливом то гвоздику.

Інша бабка — борошняна, на паленому цукрі чатуватиме у печі аж до самого приходу з церкви. Дехто з г'аздів у сприятному закутку викурює самогонку — слив'янку або з виноградного жмиху, аби розговітись не магазинною зі штучного спирту, а домашньою, справжньою.

Та найбільша дивовижа твориться у ці дні в душечках дітей, які стають сумирними і поважними, як дорослі, переймаючи від тата і ма-

ми, діда і баби всю животрепетну магію зустрічі Св'ята Св'ят. Їм так хочеться устригнути кавальчик задимленої червоною писанки, облизати з паски білкову, посипану цукровою пудрою помадку, — та зась!

Десь о сьомій годині вечора, у суботу, коли запаморочені стома роботами та легкі й радісні у передчутті чогось незміряно великого, сходяться до світлиці хатні, мама з доньками починають готувати великодні кошики. На дно вистилають рушник, спеціально вишитий для такої okazji. Праворуч кладуть найкращу паску, оздоблену візерунками та хрестом. У центрі — воскова свічка, висукана завчасу. Їх святять не один рік, доти, поки залишаться цурпалок. Таку свічку святять від грози, бурі, хвороби, напасти, війни, стихії. На полив'яну миску кладуться кільце ковбаси, обвареного в цибулинні сала, кавальчик будза, сільничка з сіллю, стопочка з маком, головка часнику, голка з ниткою. По краях кошика — галунки та писанки. Між ними — обчищені яйця, прикрашені навхрест гвоздику — на кожного члена сім'ї. В інші кошики кладуть паски, крашанки, солодоці за поману. На столі — у кориті вже виджунджурено фаршироване поросля з хроном у роті. У вузлик — зав'язано гроші на церкву та панотцеві за освячення кропилом із чебрецю.

Скоро північ і молодь уся висипається на вулицю. Ось-ось на гондах, де дихає земля, запалає великодне золото. Тисячі років існує повір'я про той вогонь і він, з'являється щороку на одному і тому ж місці, зв'язуючи землю з небом великими жовтогарячими поясами. Опівночі зачинається всеночна. Починають скрипіти хвіртки, відчиняються ворота. Родини виходять на дорогу в одному напрямку — до церкви. Хтось — стоятиме до світанку в церкві. Хтось, на своєму постійному місці, вистояному століттями, підтримуючи вогонь великодньої свічі. Пахнутиме васильком, гвоздику, корицею, хустками зі скрині і ваксою на чоботях. Та найбільше — пасхальним хлібом, якого чекали цілий рік і який є тілом Христовим.

— Дивіться, зараз купатиметься сонце, — кажуть старі жінки, і всі дивляться в небо.

“Великдень — це перемога життя над смертю, перемога Господа над усіма пекельними силами, це свідчення того, що людина створена вічною”.

— Владико Володимире, говорять, що Великдень — символ щорічної можливості почати нове життя. Із яким настроєм треба святкувати?

— Із надзвичайним оптимізмом, бо Великдень — це перемога життя над смертю, перемога Господа нашого над усіма пекельними силами, це свідчення того, що людина створена вічною і покликана до вічності, до праведного життя і смерть не володіє над нею. Великдень — найбільше свято, яке люди святкують радісно. І ця пасхальна радість має бути підкреслена.

Навіть природа пробуджується на Великдень, помічаємо у ній щось незвичайне. Люди абсолютно невіруючі, далекі від церкви, і ті відчувають, що в пасхальну ніч відбувається щось неповторне: одному здається, що разом із хресним ходом співають соловейки і вітер вшухає, другому — що неначе він знаходиться на небесах і чує янгольський спів, третій відчуває якийсь внутрішній підйом і просто радість, четвертому — сонце весело грає, коли сходить.

Це відбувається тому, що навіть у невіруючих душа християнська, і вони відчувають радість, благодать, присутність Божу, янгольську присутність. Благодать Божа діє по-різному на людей і показує, що це свято зі свят, як церква співає — торжество із торжеств, і це означає, що людина — неповторне творіння Боже, покликана до вічності й святості.

— Чи дає Церква поради, як одягатися на Великдень?

— Таких приписів немає. Але є загальнохристиянська етика й загальнохристиянська мораль. Вважається, що до храму на Великдень треба йти і чистим, і очищеним. Потрібно одягати все новеньке, охайне, щоб одяг відповідав урочистості свята. Тому якщо хтось хотів надягнути на себе щось неоквиране, то народ тут же його присаджував і осоромлював.

Пригадую 50-і роки, коли я ходив до школи: тоді комуністи не дозволяли відзначати релігійні свята, поруйнували, позакривали храми, і в центральній Україні тільки в районних центрах були церкви. І хоча була страшна бідність, діти приходили в школу піднесені, усі одягали щось нове, усі були чисті-вмиті, приносили крашанки. Потім учителів лаяли за те, що вони не проводять належного атеїстичного виховання дітей.

Господь розповсюджує свою благодать і своє благословення на всіх, і навіть у ті

ВЕЛИКОДНЯ РАДІСТЬ МАЄ БУТИ ПІДКРЕСЛЕНА

часи, коли було релігійне гоніння, відчувався великодній настрій.

— Зараз багато охочих поститися. Однак часто забувають, що Великий піст — не лише дієта.

— Церква благословляє піст, традиція щодо нього досить авторитетна. Церква благословляє навіть ті потуги, які невіруюче населення бере на себе щодо очищення організму. Але Церква завжди наголошує, що один піст заради очищення і здоров'я — це добре, але коли він не має духовного і молитовного опертя, то це лиш просте очищення організму.

А коли людина поститься із молитвою, ходить до храму Божого, сповідається і причащається, намагається бути оцерквленою, то цей піст набагато корисніший. Господь бачить наші намагання зробити крок до нього і він нам допомагає.

— На Великдень святковий стіл ломиться від наїдків. Часто люди ненаситні у споживанні святкових страв. Як не перетворити велике свято на велике чревоугодництво?

— Іноді чую закиди від лікарів, які говорять, що не вітають посту, бо люди постяться-постяться, а коли настає дозвіл, то відбувається загострення різних хвороб шлунка. Це означає, що люди неправильно харчуються.

У кожного є своя самостраховка, кожен себе контролює. Людина знає свою міру, не

У переддень Великодня маємо добрі клопоти — прибирати, пекти, готувати. Завбачливі продавці уже за кілька тижнів, а то й за місяць починають торгувати великодніми прикрасами — серед яскравого краму аж очі розбігаються. Чи всі прикраси несуть духовність? Про це ми говорили із настоятелем Свято-Покровської церкви отцем Володимиром ЧЕРПАКОМ. Він також розповів, як достойно зустріти Великдень, світлий післявеликодній тиждень і проводи.

може з'їсти все підряд і багато, адже організм просто не прийме. Свого часу помітив, що люди приходять після храму додому, ставлять на стіл освячені паски, м'ясо, яйця, прокидаються діти, всі починають розговлятися і хоча на столі багато всього, але немає гарячих страв.

Пам'ятаю із дитинства, що мені на Великдень завжди хотілося чогось гарячого, говорив, що хочу їсти. А мені бабуся відповідала: “Та ти що? На Великдень їсти? Та тут повно їжі! Хто варить на Великдень? Ніхто не варить. Їж те, що є”. Тобто вся та страва, яка була на столі, узгоджувалася із роботою шлунка й люди не переїдали.

— Зараз дуже багато великоднього краму — продають писанки, прикраси для пасок, наліпки для яєць тощо. Багато всього красивого і яскравого. Не завжди є зугарними наліпки для яєць із зображенням святих ікон.

— Це — профанація, Церква до цього ставиться однозначно негативно. Я також. Писанка — гарна, крашанка — гарна. Зараз часто на яйця начіплюють образи Богоматері, Воскреслого Спасителя і потім це потрапляє у сміття, контейнери. Так само негативно ставлюся до наклеюк на вині із зображенням храмів, Спасителя або хреста. Часто до пляшок прикріплюють маленькі металеві хрестики. Знову ж такі — вино випивають, а пляшки викидають.

На таке зневажливе ставлення до святого Православна Церква згодом скаже: “Не годиться”. Зокрема я почув, що волинський єпархій УПЦ КП владика Михайл однозначно сказав, що Церква таке не благословляє.

— Як треба проводити провідну неділю?

— Усі радіють і вітають один одного. У різних регіонах різні традиції. На Галичині й Закарпатті є поливаний понеділок, коли чоловіки, поздоровляючи із Великоднем, поливають жінок пахощами. Це прекрасний благочестивий звичай, хоча Церква не висловила своєї думки щодо цього. На провідну неділю треба поводити себе достойно, не перетворювати проводи на пияцтво.

Скільки я за свою пастирську діяльність був на проводах, то побачив, що в родичів у цей день немає розпуки, фаталізму, усі радісні й піднесені. Проводи — приклад того, що смерті в нас немає. Як піджак із себе скидаєш, так і смерть.

Пам'ятаю, як у дитинстві відбувалися проводи в селі: священник робив обхід навколо всіх могилок, люди біля кладовища розстеляли рядна, рушники, починалася загальна трапеза. Це український звичай, у якому нічого поганого не бачу, адже це спільне поминання померлих.

Потім у 70-х роках почали викорінювати цей звичай — у московській церкві це не заведено, почалася релігійна мішанина. Зруйнувати дім духовний досить легко, а побудувати дуже тяжко.

— Владико Володимире, чого побажасте читачам “Слова Просвіти” напередодні Великодня?

— Бажаю ширшої віри в те, що Христос прийшов на землю і нас врятував від смерті, визволив від прокляття гріха. Бажаю здоров'я, любові, взаємоповаги і розуміння того, що щастя без Христа немає, справжнє щастя тільки у Воскреслому Ісусі Христі.

Спілкувалася **Наталія АНТОНЮК**

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА ТРИВАЄ
Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — ваша газета!

Вартість передплати (з доставкою і поштовими витратами):

на 1 місяць 4 грн 77 коп. на півроку 25 грн 77 коп.
на 3 місяці 13 грн 71 коп.

Поштовий індекс — 30617, сторінка 63 в “Каталозі”

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор Павло МОВЧАН

Головний редактор **Любов ГОЛОТА**
Редколегія **Любов ГОЛОТА (голова), Ярема ГОЯН, Павло МОВЧАН, Олександр ПОНОМАРІВ, Іван ЮЩУК**

Заступники головного редактора **Петро АНТОНЕНКО 279-49-47, Євген БУКЕТ 279-39-55**

Заступник головного редактора з виробничих питань **Наталія СКРИННИК 278-01-30 (тел./факс)**

Відповідальний секретар **Ірина ШЕВЧУК**

Відділ просвітнянської роботи **Надія КИР'ЯН**
Відділ культури **Микола ЦИМБАЛЮК 279-49-47**

Відділ літератури **Марія КУЧЕРЕНКО 270-55-57**

Відділ коректури **Тетяна ЩЕРБАК 278-63-69**

Комп'ютерна верстка **Ірина ШЕВЧУК, Олег БЕССЬКИЙ 278-63-69**

Кореспонденти **Наталія АНТОНЮК, Уляна ВОЛКОВСЬКА**

Черговий редактор **Микола ЦИМБАЛЮК**
Бухгалтерія 279-41-46

Адреса редакції: вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org

Видруковано з готових фотоформ на комбінаті “Преса України” у середу. Зам. № 3301216
Наклад у квітні — 20 000

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов'язкове.

Індекс газети “Слово Просвіти” — 30617

